

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ
ARAŞTIRMA HAZIRLAMA
ÖĞRETMEN REHBER KİTABI

2023

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ
ARAŞTIRMA HAZIRLAMA ÖĞRETMEN REHBER KİTABI

Editör

Halil İbrahim TOPÇU
Ortaöğretim Genel Müdürü

Hazırlayanlar

Soner SAVAK
Öğretmen

Deniz Devrim ŞAHİN
Öğretmen

Mehtap SEZER
Öğretmen

Ömer ÖZBEY
Öğretmen

Ölçme ve Değerlendirme

Şerife ÖNSÖZ

Program Geliştirme

Muharrem Hilmi AKBULUT

Dr. Ferhan Akgün ÜNSAL

Grafik Tasarım

Şeref ÇAKAR
Öğretmen

ISBN: 978-975-11-6645-6

**ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ
ARAŞTIRMA HAZIRLAMA ÖĞRETMEN REHBER KİTABI**

2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
AMAÇ VE KAPSAM	9
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1.1. EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI	10
1.2. EDEBİYAT ARAŞTIRMA ÇIKTILARI	10
1.3. EDEBİYAT ALANINDA ARAŞTIRMA YAPILACAK KONULARIN BELİRLENMESİNDE REHBER İLKELER.....	12
1.4. EDEBİYAT ARAŞTIRMALARINI PLANLAMA SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER İÇİN REHBER SORULAR.....	13
1.5. UYGULAMA BASAMAĞINDA KULLANILABİLECEK ARAŞTIRMA KONUSU ÖNERİLERİ	14
İKİNCİ BÖLÜM	15
2.1. EDEBİYAT ARAŞTIRMA BASAMAKLARI	15
2.1.1. Araştırma Konusunun Belirlenmesi ve Sınırlılıkların Tanımlanması	15
2.1.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkların Belirlenmesi	15
2.1.3. Araştırma Amacının Belirlenmesi	16
2.1.4. Araştırma Konusu Seçimi ve Konunun Sınırlandırılması.....	17
2.2. LİTERATÜR TARAMASI VE KAYNAKLARA ULAŞMA	17
2.2.1. Literatür (Alanyazın) Taraması	17
2.2.2 Kaynaklara Ulaşma	18
2.2.3. Kaynaklara Erişim	19
2.3. ARAŞTIRMANIN YÜRÜTÜLMESİ.....	20
2.3.1. Edebiyat Araştırmalarının Niteliği	20
2.3.2. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi	21
2.3.3. Edebiyat Araştırmaları Kapsamında Kullanılabilecek Bazı Nitel Araştırma Yöntemleri.....	23
2.3.4. Araştırmanın Evreninin Belirlenmesi ve Örneklem Seçimi:	27
2.4. VERİ TOPLAMA	28
2.5. VERİ ANALİZİ.....	28
2.6. RAPORLAMA VE BULGULARIN SUNULMASI	28
2.6.1. Araştırma Sonuçlarının Sunulmasında Dikkat Edilecek Unsurlar	29
2.6.2. Araştırma Sonuçlarının Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin Özgün Yapısına Göre Sunulması	31
2.7. BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİĞİ.....	31
2.7.1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Bazı Eylemler	32
2.8. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	35
3.1. EDEBİYATIN SANAT YÖNÜ KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	35
3.1.1. Ekiplerin Oluşturulması.....	35
3.1.2. Çalışma Hedefinin Belirlenmesi	36

3.1.3. Çalışmanın Konusunun ve Başlığının Belirlenmesi	36
3.1.4. Çalışma Sonucunda Çıkarılacak Ürünün Belirlenmesi.....	37
3.1.5. Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi	37
3.1.6. Bilgi Toplama Sürecinin Planlanması	38
3.1.7. Çalışma Takviminin Oluşturulması	39
3.1.8. Bilgilerin Raporlaştırılması	39
3.1.9. Araştırmanın Sunumu.....	40
3.1.10. Araştırmanın Değerlendirilmesi	40
EKLER.....	42
EK-1 ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU.....	42
EK-2 EDEBİYAT ARAŞTIRMA BASAMAKLARI KONTROL LİSTESİ	43
EK-3 SUNUM DEĞERLENDİRME FORMU	44
EK-4 YAZILI ANLATIM ANALİTİK DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI	45
EK-5 KONUŞMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	47
EK-6 DRAMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	48
EK-7 DİNLEME BECERİLERİ DEĞERLENDİRME KONTROL LİSTESİ	49
EK-8 ÖZ VE AKRAN DEĞERLENDİRME FORMU.....	50
EK-9 ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	51
KAYNAKÇA	52

ÖN SÖZ

Edebiyatın tanımı yaygın olarak “edep” kelimesi üzerinden yapılır. Buna göre “insanı kötülükten koruyan, güzel ahlak, incelik, terbiye, insanı kötülüklerden koruyan iyiliğe sevk eden meleke” anlamları hep edebiyata dairdir.

Günümüzde edebiyat kavramı daha ziyade malzemesi dil olan bir güzel sanat dalı anlamı ile kullanılır. Edebiyat da diğer sanat dalları gibi doğrudan öğretmeyi, bilgi aktarımını hedeflemez. Sanat bilgiye, deneye, bilimsel çıkarıma değil sezgisel olana, hislere, çağrışımlara dayalıdır. Bu nedenle sanatın tanımı ve kapsamının ne olduğuna dair çıkarım yapmak mümkün değildir. İnsanın faaliyeti devam ettiği sürece sanatın içeriği ve yükleneceği anlamlar da değişecektir. İnsanın yaşayışından ve ürettiği kültür birikiminden bağımsız düşünülemez olan böylesi bir güzel sanat dalının insanlar tarafından yorumlanması çok önemlidir (Aktaş, 2009).

Bu yorumlamaya zemin oluşturacak malzeme olan edebî metinler, üretildiği ana dilin ve kültürün ürünüdür. Eserleri oluşturan; yazarın beslendiği gelenekler, içinde yaşadığı toplum, coğrafya, teknoloji, ekonomi, medeniyet gibi unsurlar ve metnin içerdiği diğer unsurlardır. Bu açıdan düşünüldüğünde bir edebî eserin incelenmesi ile sanat eserinin oluşturulma amacından fazlasını içeren bir sonuç elde edilir. Demek oluyor ki bir sanat eseri yazıldığı dönemin dışında da pek çok anlamı içermektedir.

Türk Dil Kurumu tarafından toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimler olarak tanımlanan sosyal bilimlerin içinde edebiyatın adı yoktur. Ancak edebiyatın, sosyal bilimlerin alanlarına kaynaklık etmenin yanı sıra ona güçlü veriler de sunduğu pek çok araştırmacı tarafından da ortaya konmuştur. Dünyada sosyal bilimler içinde edebiyatın rolü her geçen gün daha da artmaktadır. Okullarda kullanılan ders kitaplarının yanı sıra edebî

metin okunmasının etkililiğine dair pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara göre ders kitaplarının içerdiği konulara da uygun olarak nitelikli edebî metinler seçilmiştir. Edebî metinler, öğrencilere üst düzey düşünme becerilerine ek olarak okuduğunu anlama ve yorumlama yeterliği sunmuştur. Bu şekilde ders işleyen öğrencilerin hem ders başarılarının hem de sosyal hayata aktif katılımlarının anlamlı biçimde arttığı görülmüştür.

Bu edebî metinler millî eğitimin temel amaçları arasında bulunan; sorumluluklarının farkında, millî ve evrensel değerleri benimseyen, üretken, ülkesinin maddi ve manevi kalkınması açısından aktif vatandaş yetiştirme amacı ile de sıkı sıkıya bağlıdır. Burada tanımlanan amaçları karşılayabilecek bireyler etkili okuma ve üst düzey düşünme becerilerine ihtiyaç duyarlar. Ana diline hâkim, millî ve manevi duyarlılığı yüksek, değerlerine bağlı birer vatandaş olarak mezun olacak öğrencilerden beklenen aktif katılım için Türk dili ve edebiyatı dersinin önemi ortadadır.

Bütün öğretim programları öğrencilerin kendilerini, çevrelerini, bilimin verilerini, teknolojiyi ve dünyayı anlamalarını sağlayarak kendi gelişimlerine katkı sunmaları amacını taşır. Bunun için öğrencilerin parça-bütün ilişkisi kurabilme, problem çözme, kuramsal bilgilerini günlük yaşama aktarma, disiplinlerarası düşünme gibi yaşadığı çevreyi kalkındıracak beceriler kazanmaları hedeflenir.

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Araştırma Hazırlama Öğretmen Rehber Kitabı ile amaç, öğrencilerin öğretim programında belirtilen dört temel beceri ve buna bağlı alt beceriler temelinde ne tür etkinlikler geliştirebileceklerine dair çerçeve niteliğinde bir rehber sunmaktır. Buna bağlı olarak bu rehber kitabın Türk dili ve edebiyatı dersinde yapılacak çalışmaların tasarlanmasında öğretmenlere kılavuzluk etmesi beklenmektedir.

Halil İbrahim TOPÇU
Ortaöğretim Genel Müdürü

AMAÇ VE KAPSAM

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Araştırma Hazırlama Öğretmen Rehber Kitabı'nın temel amacı, Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında öğrencilerin araştırma yapma, araştırma raporu yazma ve yazılan raporu sunma süreçlerinde onlara rehberlik edecek yöntemler konusunda öğretmenlere yol göstermektir. Kitapta edebiyatın bilimsel ve sanatsal yanlarına dair araştırma basamakları ve raporlama sürecine ilişkin verilen bilgilerin örneklerle desteklenmesine özen gösterilmiştir.

Rehber üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde edebiyat araştırmalarının niteliği, araştırma sürecinin sonunda öğrencilerin sergilemesi beklenen davranışların yer aldığı edebiyat araştırmaları çıktıları, araştırma konularının belirlenmesinde dikkate alınması gereken rehber ilkelere; planlama sürecinde öğretmenlerin faydalanabileceği rehber sorulara ve uygulama basamağında kullanılacak araştırma konusu önerilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde edebiyatın sosyal bilimler alanındaki araştırma sürecine uygun bir şekilde incelenmesine yönelik sistematik bir yapı sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise sanatsal üretime dönük çalışmaların niteliğine ve planlanmasına dair süreçlere değinilmiştir. Ekler bölümünde ise hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin süreç boyunca kullanabilecekleri formlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

Edebiyat güzel sanatlar kapsamında yer alır. Bilimsel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalara da konu olan edebiyat araştırmalarının niteliği akademik alanda da çokça irdelenmiştir. Çetışli (2006) edebiyat kavramını dilimizdeki ilk ve en yaygın anlamı “dille yapılan güzel sanat dalı” olarak tanımlanmış aynı zamanda yazar ve şâirin dili/kaleminden çıkan ve estetik değere hâiz olan eserlere “edebiyat”, bu kişilerin icra ettikleri sanata da “edebiyat sanatı” dendiğini belirtmiştir. Yine Çetışli (2006), edebiyat kavramının ikinci anlamını, edebiyat eseri ve sanatı ile ilgili araştırma, inceleme, değerlendirme çalışmaları ile bu çerçevedeki eğitim ve öğretim faaliyetleri olarak belirtmiştir. Edebiyatı bilimsel yöntemlerle ve kendi içinde alt dallara ayırarak ele alır. Çetışli (2008) bunları şu şekilde sıralamıştır: edebiyat tenkidi, metin tahlili, edebiyat teorisi, edebiyat tarihi, karşılaştırmalı edebiyat, edebiyat sosyolojisi, edebiyat eğitimi.

1.2. EDEBİYAT ARAŞTIRMA ÇIKTILARI

Edebî eserin ortaya çıkışı, eserin yazarının edebî şahsiyetine, eserde yer alan duygu ve düşüncelere, eseri oluşturan hayal ve fikir unsurlarına, eserin türü ve yapısal özelliklerine, eserde dilin kullanılış biçimlerine, eserin edebiyat tarihi içindeki yerine ve gelenekle bağına edebiyat sanatının neliğine dair tüm konular bilimsel araştırma yöntemleri ile araştırılmaya uygundur. Rehber kitapta edebiyat araştırmalarında yöntem konusunda metodoloji belirleme çalışmalarına dair de detaylı açıklama yapılacaktır.

- 1. Öğrenciler sosyal gerçekliği ve yaşamı anlamlandırırken edebiyatın bilgi, kavram ve becerilerini kullanır:** Öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecekteki olaylar ile ilgili görüş oluştururken ve bunları ifade ederken edebiyatın sanat ve bilim yanını kavrayarak bu kaynaklardan yararlanmayı bilmesi önemlidir. Bu sayede geçmişin bilgi ve deneyimlerinden, estetik algısından yararlanarak kendi yaşamı ve içinde bulun-

duğu döneme dair çıkarımlarda bulunabilir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirerek içinde bulunduğu dönemin meselelerine geniş bir perspektiften bakabilme, yaratıcı ve kapsayıcı çözümler sunabilme yeterliklerini geliştirir.

- 2. Öğrenciler edebiyat araştırmaları yaparken sosyal bilimlere özgü araştırma yöntem ve tekniklerini kullanır:** Öğrenciler temelde bir sanat dalı olan edebiyat araştırmalarının bilimsel araştırma yöntemleri ile de ele alınabileceğini fark eder. Edebiyat hakkında farkındalık kazanarak bilimsel yöntemlerle edebiyatın gelişmesine katkıda bulunmaya istekli olurlar. Aynı zamanda sosyal bilimlerin araştırma yöntem ve tekniklerini de kullanarak bilimsel bir bakış açısı geliştirirler. Bu bakış açısıyla toplumsal meseleler hakkında fikirlerini analitik bir yöntemle ifade edebilirler.
- 3. Öğrencilerin edebiyata ve sanata dair bilgi ve ilgileri artar:** Öğrencilerin edebiyata dair bilgilerinin ve ilgilerinin artması onları gerçeklik içerisinde deneyimleme şansları olmayan durumlara karşı daha hazırlıklı kılacaktır. Edebiyat sanatının estetik boyutunu idrak eden öğrenciler diğer sanat dallarına da ilgi duyacaklardır. Sanatsal okuryazarlığın getirdiği duyarlılıkla toplumsal yaşam içinde daha uyumlu ve üretken bir yapıya kavuşacaklardır.
- 4. Öğrencilerin düşünme becerileri ile kişisel ve sosyal becerileri gelişir:** Edebiyat sanatını diğer sanat dallarından ayıran temel özelliği dili estetik kullanma boyutudur. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin dil yetkinliklerinin artacağı açıkça görülecektir. Edebiyatın temel taşlarından olan üslup öğrencilere hayatta kuracakları ilişkiler içinde kendini ifade etme açısından üst düzey bir yetkinlik kazanacak ve olumlu ilişkiler geliştirecektir.
- 5. Öğrencilerin olayları anlama, yorumlama, değerlendirme, benzerleriyle karşılaştırma ve yerleştirme yeterlikleri gelişir:** Edebî eserleri analiz ederken öğrencilerin olayları anlama yorumlama değerlendirme ve benzerleri ile karşılaştırma gibi üst düzey düşünme becerileri gelişir. Bilimsel çalışmalarda da kullanılan bu basamaklar sayesinde öğrenciler sosyal yaşam içerisinde karşılaştıkları problem durumlarına dair zengin çözüm önerileri getirebilme yeterliliği kazanacaktır.
- 6. Öğrenciler edebiyatı disiplinlerarası yaklaşımla değerlendirir:** Öğrenciler edebiyatın bilimsel yanını fark edip edebiyat alanı ile ilgili çalışmalar yaptıkça disiplinlerarası bağlantılar da kuracaklardır. Geçmişten bugüne edebiyatın bilimle arasındaki ilişkiyi fark edecek çeşitli bilim dallarına nasıl kaynaklık ettiğini göreceklerdir. Bu sayede edebî ürünlerin

yalnızca dönemine ait sanatsal ürünler olmadığını aynı zamanda toplumsal gelişmelere ışık tutan evrensel bir yanı olduğunu fark edeceklerdir.

7. Öğrencilerde 21. yüzyıl becerilerinin gelişmesine destek olur: Öğrencilerin ekonomik, sosyal ve politik olarak hızla gelişen bir çağda kendilerine yer bulabilmek için gereken 21. yüzyıl becerilerini kavramasına destek olur. Eleştirel düşünme, problem çözme, sorgulama, bilgiye erişim, analiz, sentez, iletişim, yenilik, yaratıcılık, merak, hayal, etik kurallara uygun davranma, adapte olma, esneklik, evrensel vatandaşlık, sosyal ve kültürler arası etkileşim, iş birliği, girişimcilik, öz-yönetim, üretkenlik, sorumluluk ve liderlik olarak sıralanan bu becerileri edinmek konusunda öğrencilerin istekli olmasını sağlayacaktır. Öğrenciler birey olarak kendi yeteneklerini sorgulayacak, toplumun kendisinden beklentilerini anlayacak ve küresel vatandaşlık için gönüllü olacaktır.

8. Öğrenciler çağın meselelerine evrensel bakış açısı ile yaklaşma becerisi kazanır: Ulusal ve evrensel problemlerin çözümünde edebiyatın veri zenginliğini kullanarak çözümler aramaya istek duyacaktır. Edebiyatın sosyal olaylara dair içerdiği zengin kaynağı analiz ederek ürettiği çözümlerde bu yöntemleri kullanmayı deneyecektir. Kendini anlamlı ve anlaşılır bir biçimde ifade ederek ülkesini temsil edecek yollar geliştirecektir.

1.3. EDEBİYAT ALANINDA ARAŞTIRMA YAPILACAK KONULARIN BELİRLENMESİNDE REHBER İLKELER

- Dilin inceliklerini keşfetmelerine olanak sağlanması
- Dil bilincini oluşturmaya yönelik konular seçilmesi
- Dil becerilerini geliştirmeleri sağlanması
- Okuma alışkanlığını geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması
- Okuma çalışmalarında metinleri anlamamanın ve değerlendirmenin esas alınması
- Diğer zümrelerle iş birliği sağlanarak onların alanlarına kaynaklık edecek kitaplara da yer verilmesi
- Tarihî bir perspektif kazandıracak konulara yer verilmesi
- Kendilerini ifade etme becerilerinin geliştirilmesi
- Dinleme becerilerinin geliştirilmesi
- Etkili iletişimciler olmalarının sağlanması
- Edebî metinler aracılığıyla Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımlarına olanak sağlanması

- Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamalarına aracılık edilmesi
- Edebiyatın doğasını, işlevini, birey ve toplum için önemini kavramalarının sağlanması
- Metinler aracılığıyla okuduğunu anlama ve eleştirel okuma becerilerini geliştirmelerinin sağlanması
- Okuma alışkanlığı kazanmalarının sağlanması
- Çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, soruları cevaplamak, çözüm önerileri üretmek, bulgularını paylaşmak vb. amaçlar için analiz etmeleri ve değerlendirmelerinin sağlanması
- Edebiyatın toplumsal yaşamla ilişki kurulmasına imkân sağlanması
- Evrensel bakış açısı kazanarak hoşgörü sahibi olmasına olanak sağlanması
- Toplumsal meselelerin çözümleri hakkında edebiyatın verilerinden yararlanmasına olanak sağlanması

1.4. EDEBİYAT ARAŞTIRMALARINI PLANLAMA SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER İÇİN REHBER SORULAR

- Öğrencilerin ilgi alanları nelerdir?
- Öğrencilerin okuma, anlama düzeyleri nasıldır?
- Öğrencilerin hâlihazırda edebiyat ile kurdukları ilişki nasıldır?
- Öğrencilerin okuma alışkanlıkları nasıldır?
- Öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersinden beklentileri nelerdir?
- Öğrencilerin yazma becerileri ne düzeydedir?
- Öğrencilerin kendilerini ifade edebilme becerileri ne düzeydedir?
- Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde öğrencilerin ilgisini çekebilecek güncel edebî konular nelerdir?
- Araştırma konuları Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'na uygun mudur?
- Araştırma konuları diğer ders programlarıyla uyumlu bağlam ve içeriklere sahip midir?
- Araştırma konuları hangi ölçme ve değerlendirme araçları ile değerlendirilebilir?
- Araştırma konusu bireysel çalışmaya mı grup çalışmasına mı uygundur?

1.5. UYGULAMA BASAMAĞINDA KULLANILABİLECEK ARAŞTIRMA KONUSU ÖNERİLERİ

Bu bölümde Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılabilecek bazı araştırma önerileri verilmiştir:

- Edebiyatçıların özel hayatını, edebî hayatını ve eserlerini ele alan çalışmalar
- Belirli bir zamanda oluşan edebî hareketleri, eğilimleri ele alan çalışmalar
- Bir edebî türün ortaya çıkışını, gelişimini, özelliklerini ele alan çalışmalar
- Bir edebî eserin tanıtılmasını amaçlayan çalışmalar
- Bir edebî türü ya da bir sanatçının eserlerini tema bakımından inceleyen çalışmalar
- Edebî akımları inceleyen çalışmalar
- Edebî eserlerin karşılaştırılması çalışmaları
- Edebî dönemlerin karşılaştırılması çalışmaları
- Edebî metinleri çözümleme, tahlil etme çalışmaları
- Derleme çalışmaları
- Folklor (folk: halk lore: bilim) alanında yöreye özgü edebî türlere dair derleme çalışmaları
- Dil bilimi çalışmaları
- Dramatizasyon çalışmaları
- Metin yazma çalışmaları
- Sahneleme gerektiren çalışmalar
- Yaratıcı okuma/yazma çalışmaları

Bu öneriler yapılırken edebiyat kavramının kendine özgü yapısı ve kapsamı göz önünde bulundurulmuş, örnek teşkil etmesi açısından planlanmıştır. Öğretmenler tarafından ortaya konacak farklı araştırma ve çalışma konularının planlanması da üç ve beşinci bölümlerde verilen kriterler üzerinden geliştirilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ortaöğretim kapsamındaki derslerden biri olan Türk dili ve edebiyatı dersinin öznesi olan edebiyat kavramının yapısı, yapılacak araştırma ve çalışmaların kapsamını etkilemektedir. Bu rehber kitapta bilimsel araştırma yöntemleri ile yapılacak araştırmalar ve edebiyatın sanatsal yönünü ilgilendiren çalışmalara ayrı bölümlerde yer verilmiştir. Bu bölümde edebiyatın bilimsel yönünü ilgilendiren çalışmaların yapısına değinilmiştir.

2.1. EDEBİYAT ARAŞTIRMA BASAMAKLARI

2.1.1. Araştırma Konusunun Belirlenmesi ve Sınırlılıkların Tanımlanması

Bir araştırmanın konusu, araştırma sürecinin ana basamağını oluşturur. Bu yüzden bilimsel araştırmaların ilk aşaması "neyin araştırılacağı"nın belirlenmesinden oluşur. Bu soruya verilen cevap, araştırmanın konusunu oluşturur.

Araştırma konusu araştırmacının bilimsel ilgisine, deneyimine ve merakına bağlıdır. Konu seçimi araştırmacının kişisel deneyimleri, önceki çalışmalar, kitle iletişim araçları, teorileri inançlar ve değerlerden etkilenecek şekilde seçilebilir.

Konu; araştırılabilir, genellenebilir, sınırlandırılmış, açık, kuramsal temellere dayalı, orijinal, güncel, anlamlı, değerli ve önemli olmalıdır. Aynı zamanda genel ahlak ve bilimsel etiğe uygun olmalıdır.

2.1.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkların Belirlenmesi

Araştırmanın neyi ölçmek ya da incelemek istediği, araştırmanın kapsamını oluşturur. Araştırmanın sınırlılıkları ise veri toplamada ve çözümlemede kullanılan yöntem ve elde edilen bulgulara göre araştırma kapsamı dışında bırakılacak hususların önceden belirtilmesidir.

Bir araştırma konusu; cinsiyet, mekân (köy, kent, coğrafi bölge vb.), yaş (çocuk, genç, yetişkin vb.), zaman, toplumsal kesimler, olay ve olgu gibi özellikler göz önünde bulundurularak daraltılabilir.

Edebiyat araştırmalarında konu; edebî türlere, biçim ve içerik unsurlarına, dil ve üslup özelliklerine, temalarına göre sınırlandırılabilir.

2.1.3. Araştırma Amacının Belirlenmesi

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılığı aynı zamanda amacın da belirlenmesinde önemli bir rol üstlenir. Sosyal bilim araştırmaları genel olarak üç temel amaca yöneliktir (Aziz, 2015; Saruhan ve Özdemirci, 2022; Arıkan, 2011; Karasar, 2004). Bu amaçlar ile şekillenen üç araştırma tipi vardır:

Keşfedici Araştırmalar: Araştırmacının fazla bilgi sahibi olmadığı ya da araştırma konusunun nispeten yeni olduğu durumlarda ilerleyen süreçte yapılacak olan araştırmalar için ön bilgi toplamak, onlara zemin hazırlamak amacıyla yapılan araştırmalardır. (Stebbins, 2001: 9) Keşfedici araştırmaların, araştırmacının konuyla ilgili merakını gidermek, kapsamlı bir araştırma yapılıp yapılamayacağına karar vermek ve sonraki araştırmalar için veri toplamak gibi üç temel amacı vardır. (Earl, 2004: 88) Bu araştırmalar literatür tarama, uzman görüşü alma ve kapsamlı durum ya da olgu incelemelerini kapsar." (Lin, 1976) Keşfedici araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman incelemesi, en sık kullanılan veri toplama araçlarıdır.

Betimleyici Araştırmalar: Durum saptayıcı, tanımlayıcı, tanımlayıcı araştırmalar olarak da isimlendirilir. "Bu tür araştırmalarda amaç, gündelik sorunlara çözüm getirmek, araştırma bulgularından pratikte yararlanmaktır." Var olan durum, kişi, olay vb. gibi araştırma konusu hakkında genel bir bakış açısı oluşturmak amacıyla elde edilen verilerin betimlenmesi esasına dayanır. Araştırmacının izleyici olduğu bu tür araştırmalar diğer tüm çalışmalar için veri olarak kullanılabilir, çeşitli ipuçları sağlar ve temel oluşturabilir. Bu tür araştırmalarda araştırılan unsurların ne sıklıkla bulunduğu, bunların sayımı ve dökümü ortaya konmaya çalışılır (Aziz, 2015:26-27; Gönç-Şavran, 2018: 111). Betimleyici araştırmalarda araştırma konusuna bağlı olarak nicel veya nitel veri toplama teknikleri kullanılabilir (Altunışık, vd., 2012).

Açıklayıcı Araştırmalar: İlişki açıklayıcı, sebep-sonuç ve hipotez sına-ya yönelik araştırmalar olarak da adlandırılır (Arıkan, 2011; Aziz, 2015; Lin, 1976; Saruhan ve Özdemirci 2016; Stebbins, 2001). Bir durum, olay ya da olgulara yönelik değişkenler arasındaki ilişki, benzerlik ya da farklılıkları saptama amacı güder (Aziz, 2015: 27). Bu araştırmalar değişkenler arasındaki ilişkinin nedenleri üzerine odaklanır. Bu anlamda amaç veri elde etmekten ziyade elde edilen verilerin açıklanmasıdır. Ölçüme dayalı soruların sorulduğu araştırmalar, açıklayıcı/sebep-sonuç araştırmalarıdır. Bu araştırmalarda araştırmanın yapısı dolayısıyla nicel veri toplama araçları ve nicel veri analiz teknikleri kullanılır (Arslanoğlu, 2016; Saruhan ve Özdemirci, 2016).

2.1.4. Araştırma Konusu Seçimi ve Konunun Sınırlandırılması

Aşağıda örnek bir araştırma konusu ve farklı sınırlandırma biçimleri üzerinden yayımlanmış araştırma başlıkları ve bunlara ait genel ağ bağlantıları verilmiştir.

Araştırma Konusu: Edebiyatçıların eserlerini ele alan çalışmalar.

İçeriğe yönelik sınırlandırmalar: Ele alınan eser ya da eserlerde kadın, aşk, tabiat, vatan, yalnızlık, nostalji gibi bireysel veya toplumsal çatışma kavramlarının yorumlanması temelinde inceleme yapmak.

Örnekler:

Halit Ziya Uşaklıgil Romanlarında Aidiyet ve Kimlik¹

Cemal Süreya Şiirinde İroni²

Biçime yönelik sınırlandırmalar: Ele alınan eserin yapısal olarak incelenmesi. Anlatıcı ve bakış açısı, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân incelemesi yapmak.

Örnekler:

- Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kadın Karakterlerin Anlatımı³
- İlhan Berk'in Şiirlerinde Mekân İncelemesi⁴

Dil ve üsluba yönelik sınırlandırmalar: Anlatım teknikleri, dil ve üslup özellikleri incelemesi yapmak.

Örnekler:

- Mustafa Kutlu'nun "Kara Kumudur Kalan" Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Dil ve Üslup Değerlendirmesi⁵
- Âşık Şenlik'in Eserlerinde Dil ve Üslup⁶

2.2. LİTERATÜR TARAMASI VE KAYNAKLARA ULAŞMA

2.2.1. Literatür (Alanyazın) Taraması

Konunun sınırlandırılması, kapsamının belirlenmesi ve tanımlanmasında literatürden yararlanılır. Literatür taramanın amacı konunun daha önce hangi açılardan ve nasıl ele alındığı ve ne tür çalışmalar yapılması gerektiğini kurumsal ve pratik yönleriyle belirlemektir. İyi bir literatür taramasının amaçları şu şekilde

1 https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/257062/yokAcikBilim_10306707.pdf?sequence=-1

2 <https://doi.org/10.17133/tubar.365351>

3 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/143002>

4 <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/95108>

5 <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61793/924194>

6 <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/22-NaileAsker.pdf>

sıralanabilir (Şimşek, 2018: 56-59):

- Konuyu sınırlamak
- Konuya ilişkin bilgiler elde etmek
- Elde edilen sonuçları karşılaştırmak
- Araştırmanın kuramsal zeminini oluşturmak
- Alandaki boşlukları görmek
- Benzer çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmak
- Varsa önceki çalışmaları tespit etmek
- Çalışma planı hakkında bilgi vermek

2.2.2 Kaynaklara Ulaşma

Kaynaklara ulaşma ve kaynakları sınıflandırma konusunda öğrencileri bilgilendirmek öğrencilerin araştırmalarını zenginleştirmelerini sağlar. Öğrencilerin araştırmalarını farklı boyutlara taşımalarına ve akademik bir bakış kazanmalarına da yardımcı olur. Ayrıca kaynakların güncelliği, doğruluğu, araştırma konusuyla ilgisi, alandaki yetkinliği, nesnel veya öznel oluşu göz önünde bulundurulmalıdır. Bir araştırmada kullanılacak olan kaynaklar, veriye yakınlığı dolayısıyla iki başlık altında değerlendirilir. Burada asıl kıstas kaynağın kendi bulgularını mı yoksa başka bir araştırmacının sonuçlarını mı ele aldığı ile ilgilidir (Karasar, 2011).

- **Birincil Kaynaklar:** Doğrudan kaynaklar olarak da adlandırılır. Araştırmalarda ulaşılabiliriyorsa birincil kaynakların kullanımına yönlendirmek önemlidir. Atıf yapılacak esas kaynağa ulaşmak yorumlanmamış bilgiye ulaşarak öğrencinin kendi bağlantılarını kurmasına ve bilimsel yaratıcılığının gelişmesine olanak sağlar. Özellikle edebiyat araştırmalarında eser-sanatçı incelemelerinde sanatçıya doğrudan ulaşmak araştırmacının çalışmasını oldukça farklı verilerle işlemesine olanak sağlayacaktır.
  - Makale
  - Tez
  - Araştırma Raporları
  - Özgün Kitaplar
  - Mevzuat Metinleri
- **İkincil Kaynaklar:** Dolaylı kaynaklar olarak da adlandırılır. Birincil kaynakları yorumlayan, analiz eden ya da değerlendiren kaynaklardır.

- Derleme Kitaplar
- Derleme Makaleler
- Aktaran Yayınlar
- Ansiklopediler
- Yıllıklar

● Genel Ağ Kaynakları

Bilimsel araştırmalarda elektronik ortamdan yapılacak alıntılarda “gov”, “edu”, “org”, “mil” gibi uzantıları olan güvenilir resmî ve kurumsal web sitelerinin kullanılması önerilmektedir. Elektronik ortamda, web sitesi alanlarında kurum ve kuruluşların türünü belirten elektronik adres uzantıları bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının açıklaması aşağıdaki gibidir:

.ac	: Akademik kuruluşlar
.com (commercial)	: Ticari kuruluşlar
.edu (education)	: Eğitimle ilgili kurum ve kuruluşlar
.ftp (file transfer protocol)	: Arşiv sitesi, dosya transfer protokolü
.gov (government)	: Devlet işleri ile ilgili kurum ve kuruluşlar
.int (international)	: Uluslararası organizasyon ve kuruluşlar
.k12 (kindergarten to 12)	: Ana sınıfından üniversiteye kadar olan eğitim kurumları
.mil (military)	: Askerî kurum ve kuruluşlar
.org (non profit organization)	: Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sivil toplum örgütleri
.net (network)	: İletişim ağları ile ilgili kuruluşlar

● Diğer Kaynaklar:

- Bildiriler
- Ders Notları
- Ders Kitapları

2.2.3. Kaynaklara Erişim

Kaynaklara erişim konusunda öğrencilerin doğru yönlendirilmesi, akademik çalışmalara ulaşmaları ve çalışmalarını ilerletebilmeleri açısından önemlidir. Gerekli görüldüğü takdirde öğrencilerle birlikte bu kaynaklara erişim konusunda çalışmalar yapılması da ufuk açıcı olacaktır.

Kütüphanelerde Katalog Tarama

Bilimsel Dergi İndekslerinin ve Veri Tabanlarının Kullanılması

İlgili Araştırmacılar veya Kaynak Kişilerle Görüşme

Arama Motorlarının Kullanılması:

<http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

www.scholar.google.com.tr

Üniversite veya şehir kütüphanelerinin elektronik kütüphane bağlantıları

TÜBİTAK-toplu katalog, sosyal bilimler veri tabanı

2.3. ARAŞTIRMANIN YÜRÜTÜLMESİ

2.3.1. Edebiyat Araştırmalarının Niteliği

Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında yapılacak araştırmalarda yöntem meselesine edebiyatın kendi iç perspektifinden başlayarak bakmak gerekir. Çeşitli(2006)'ye göre sosyal bilimler arasında kabul edilen edebiyatın alanına giren araştırmalarda pozitif bilimlere has yöntemlerin yüzde yüz geçerli olması söz konusu değildir. Edebiyat araştırmalarında diğer bilim dallarında olduğu gibi genelgeçer kanunlar bulma girişimleri çoğu zaman başarıya ulaşamamıştır. Çünkü edebiyat sanatçısını ve edebî eseri var eden onun öznel nitelikleridir. Ancak bu edebiyatın kendine has metotları olmadığı anlamına da gelmez. Edebiyat biliminin "temel objesi" edebî metindir. 20. yüzyıldan bu yana edebî metinlerin incelenmesinde kullanılan pek çok metot geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları yeni eleştiri, feminist eleştiri, yapısalcılık, metinbilim, dilbilim, göstergebilim, anlambilim, stilistiktir.

Farklı bilimlerin alanlarına dair kaynaklık etme ve kimi zaman sosyal bilimlerin akışına etki etme vasfı da olan edebî metinlerin bazı özelliklerine değinmekte fayda vardır. Aktaş (2007)'a göre edebî metin kurmaca bir yapıdır. Edebî metin dilin şiirsel işlevde kullanıldığı bir sanatsal etkinliktir. Edebî metinlerin göndergesi kendi içindedir ve her okunduğunda yeniden kurulur ve yaratılır. Edebî metin gerçekliği yorumlar, dönüştürür ve değiştirerek kendi gerçekliğini kurar. Kendisinden önceki eserlerden ve birikimlerden yararlanarak bir gelecek içinde oluşur ve daha sonrakilere de zemin hazırlayarak malzeme verir. Bu noktada edebî metin yalnızca tarihî, sosyolojik, psikolojik, antropolojik bir malzeme değil çok farklı disiplinlerin alanlarıyla ilişki kurabilen bir yapı gösterir. Bu nedenle edebî eserlerin incelenmesi kültür alanının zenginleşmesine ve bilimsel gelişmelere de aracılık edecektir.

Aktaş (2007); edebî metinleri öz ve şekil bakımından ayırarak incelemeksizin zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım, metin ve gelenek, metinler arası ilişkiler gibi başlıklar altında çözümlenmesini, anlam ve yorum başlıkları altında da değerlendirilmesini önermektedir.

Araştırmalarda öğrenciyle birlikte yöntem belirlenirken edebiyatın kendine özgü bu tartışmasının göz önünde bulundurulması ve alıntılanan kaynakların ve diğer kaynakların bu bakışla öğretmenlerimizce bir kez daha gözden geçirilmesi önerilir.

2.3.2. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi

Araştırma yöntemi araştırmanın amacına ulaşması için izlenen yol, metottur. Yöntem, araştırmanın nasıl yapılması gerektiğini sistematik olarak sunan bir yol haritası gibidir. Bir araştırmada seçilen yöntem bilgiye hangi kuramsal bakış açısı ile ulaşılabileceğini, doğal ve toplumsal dünyanın nasıl ele alınacağını, verilerin hangi yollarla toplanacağını, elde edilen verilerin nasıl çözümlenebileceğini ve nasıl yorumlanabileceğini belirleyen bilimsel kurallar bütünüdür. Araştırma yöntemi ile araştırmanın kapsamı ile kuramsal ve kavramsal çerçevesi belirlenir.

Bir araştırmada seçilecek yöntem; araştırmacının bakış açısına, araştırma konusuna ve amacına, araştırma sürecinde kullanılacak kaynaklara ve araştırmacının becerilerine bağlıdır.

Sosyal bilimlerde farklı tasnifler olmakla birlikte genel olarak "Nicel" ve "Nitel" olmak üzere iki tür araştırma yönteminden söz edilmektedir.

- a. **Nicel Araştırma Yöntemleri:** "Nicel araştırmalar, sayısal olarak ölçülen değişkenler arasındaki ilişkileri incelemekte ve miktarla ilgilenmektedir." (Aslan, 2018: 105). Olaylar arasındaki ilişkilerin tanımlanmasında sayısal verilerden yararlanır. Genellikle matematiksel analizlerle değerlendirilebilecek olan çoklu sayıların toplamına gereksinim duyar. Bu tarz araştırmalar belli bir boyut içinde çeşitli grupların benzerliklerinin, farklılıklarının veya oranlarının belirlenmesini sağlamaktadır.

Nicel Araştırma Yöntemleri:

1. Keşfedici Araştırma
2. Kesin Sonuç Araştırmaları
  - Betimsel Araştırma
  - Tarama Modeli
  - Korelasyonel (İlişkisel) Araştırma
  - Nedensel-Karşılaştırma Araştırması
  - Deneysel Araştırmalar

3. Tek Denekli Araştırma
4. Meta Analiz Araştırması

Bu konuda pekçok sınıflama olup detaylı bilgiler için (Sönmez, Alacapınar: 2019; Gönç-Şavran; 2018; Akarsu, Akarsu: 2019; Büyüköztürk vd., 2018) kaynakları taranabilir.

Bu rehber kitapta edebiyat araştırmalarında daha nadir kullanılan bu yöntemlerin detaylarına girilmemiştir.

b. Nitel Araştırma Yöntemleri

Nitel araştırmalar olay ve olguları katılımcıların bakış açısına göre anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Nitel araştırma sosyal olay ve olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım, Şimşek, 2008: s.39).

Nitel araştırmalar "neden" sorusunu cevaplarken insan ve grup davranışlarının niçinini anlamaya çalışır. Bu yüzden keşifle ilgilenir ve yorumlayıcıdır.

Nitel Araştırma Yöntemleri (Gürebüz, Ocak: 2019):

1. Etkileşimli Araştırma

- Olgubilim
- Kültür Analizi
- Gömülü Teori
- Durum Analizi

2. Analitik Araştırma

- Kavram Analizi
- Tarihsel Araştırma
- Anlatı Araştırması

3. Eylem Araştırması

Bu rehber kitapta tüm bu başlıklara yer verilmeyecek olup yalnızca edebiyat araştırmalarında kullanılmaya uygun olduğu düşünülenlerden bazısına yer verilecektir. Saha araştırmalarında bir yazarla görüşme, okur grupları ile yapılacak çalışmalar, derleme çalışmaları gibi çalışmalarda kullanılabilecek yöntemlere değinilecektir.

Araştırma yöntemleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bu alanda yayımlanmış kaynakça da verilen kitaplara ve çerçeveye sunması için dipnotta⁷ linki verilen kaynağa bakabilirsiniz.

2.3.3. Edebiyat Araştırmaları Kapsamında Kullanılabilecek Bazı Nitel Araştırma Yöntemleri

Metin analizi, biyografik/otobiyografik çalışmalar, edebî akımları ve dönemleri inceleyen çalışmalar, karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, dil bilimi çalışmaları, derleme çalışmaları, folklor çalışmaları gibi konu başlıklarında yararlı olabilecek bazı veri toplama araçları aşağıda verilmiştir (Yıldırım, Şimşek, 2008):

Görüşme

Odak Grup Görüşmeleri

Gözlem

Yaşam Öyküsü

Örnek Olay İncelemesi (Vaka Çalışması, Bir Çeşit Monografi)

Doküman İncelemesi

a. Görüşme

Derinlemesine (Enformel, Biçimsel Olmayan) Görüşme: Derinlemesine görüşme, araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok; kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde az sayıda insanla görüşülerek çok detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır. Araştırmacının amacı, görüşülen kişi ne söylemek istiyorsa bunu söyleyebileceği rahat bir ortam sağlamaktır. Araştırma konusuna ilişkin bütün ayrıntılara ve boyutlara ilişkin bilgilerin görüşme sürecinde elde edip edilmemesi, görüşmenin derinliğini yansıtır (Kümbetoğlu, 2005, 81).

Görüşme sürecinde araştırmacı çeşitli sorular sorarak görüşmeciyi konuya yönlendirir, cevapları dikkatle dinler, görüşmenin planlanan şekilde sürüp sürmediğini kontrol eder ancak standart bir görüşme yönergesine bağlı kalmaz. Görüşmeci konudan uzaklaşırsa ya da çok uzun ve dolayimli cevaplar verirse araştırmacı görüşülenin konuşma isteğini kırmadan müdahale etmeli ve görüşmeyi planlanan konuya çekmelidir (Kümbetoğlu, 2005, 91-92).

Görüşme yaparken araştırmacının konuşmaktan çok dinlemesi, görüşülen kişiyi yönlendirecek konuşma ya da hareketlerden kaçınması, görüşülen kişinin

7 <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=707>

kendisini rahat hissetmesini sağlaması, görüşülen kişiye karşı nazik olması, sorularını açık, net ve kısa cümlelerle sorması ve görüşülen kişinin söylediği her şeyi, tam olarak söylenen hâl kaydetmesi/yazması gerekir.

b. Odak Grup Görüşmesi

Belirli kriterlere göre seçilerek önceden belirlenmiş bir konuyu tartışmak üzere bir araya gelmiş olan yaklaşık 6-12 kişilik bir grup insanla nitel araştırma yöntemleri ile yapılan görüşmeye odak grup görüşmesi denir. Odak grup homojen bir gruptur, gruba dâhil olan kişiler, araştırmacı açısından önem taşıyan bir şekilde birbirleriyle bazı açılardan benzerlik gösterirler. Araştırmacı, gruba kimlerin gireceğini bu benzerlik kıstasına göre belirler ve gruptakileri bu konuda bilgilendirir. Odak grup görüşmesi, grup içindekilerin kendilerini rahat hissedecekleri bir ortamda, önceden belirlenmiş bir konuyu tartışmalarından oluştuğu için bu görüşmelerde sorulara verilen yanıtlar, gruptaki bireylerin karşılıklı etkileşimleri sonucunda oluşan yanıtlardır. Başka bir deyişle, gruptaki bir kişinin soruya verdiği yanıt, diğerlerinin verdiği yanıtları etkileyecektir. Bu etkileşim sayesinde, bireysel görüşmelerde akla gelmeyecek bazı konular, grup görüşmelerinde ortaya çıkabilir ve yorumlanabilir. Özellikle bir konuya ilişkin farklı grupların bakış açıları ya da insanların belirli bir konu hakkındaki düşünce ve duygularının nasıl çeşitlilik gösterdiği incelenmek isteniyorsa odak grup görüşmesi uygun bir tekniktir (Krueger ve Casey, 2000, 10-24; Yıldırım ve Şimşek 2005, 151).

c. Gözlem

Katılımcı Gözlem: Katılımcı gözlemden araştırmacı, çalıştığı konuyla ilgili kültürün içine girmeye, bu kültürün bir parçası olmaya çalışır ve gözlem çizelgesi gibi standart bir gözlem aracı kullanmaz. Katılımcı gözlemin amacı, incelenen kültürü mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde tanımlayacak bilgiyi edinmek ve bu kültürün dilini, gelenek ve göreneklerini, değerlerini, yazılı ve yazısız normlarını etraflıca betimlemektir. Bu nedenle katılımcı gözlem, belirli bir kültürü, o kültürün içinden bakarak tanımlamayı amaçlayan etnografya çalışmaları ile özdeş görülür (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 171).

Katılımsız Gözlem: Katılımsız gözlem, standart bir veri toplama aracının kullanılmadığı, ancak araştırmacının katılımcı gözlemdenki gibi gözlemlediği grubun bir üyesi hâline gelmediği, araştırmacı kişiliğini koruduğu ve gözlem konusunu dışarıdan gözlemlediği gözlem tekniğidir. Böylece gözlemden nispeten nesnellik sağlanmış olur. Ancak araştırmacının gözlemlediği duruma hiç katılmadan gözlem yapması oldukça zordur. Bir yönü ayna, diğer yönü cam olan bir bölmeyle ayrılan iki odadan birinde araştırmacı, diğerinde gözlemlenecek

birey ya da grup bulunuyorsa bu mümkündür. Ancak sosyal ortamlarda bu denli kesin ayrışmalar söz konusu olamaz. Ayrıca araştırmacının gruba katılmak üzere aşırı çaba göstermesi, duruma yabancılaşmasına neden olur ve gözlemin doğallığını bozabilir (Sencer ve Sencer 1978, 180-120).

Yapılandırılmış Gözlem: Yarı-yapılandırılmış olarak da anılan bu gözlem türünde genellikle bir veri toplama aracı kullanılan, yapılandırılmamış çalışmalarda elde edilen verilerin doğal ortamda sınanmasına yönelik gözlemlerdir (Yıldırım ve Şimşek 2005:172). Bu tip çalışmalarda gözlemci, doğal ortamı gözlemleyecek ve önceki çalışmalarda ortaya çıkan davranışların işlemesi yani tekrar görülmesi durumunda bu davranışları veri toplama aracına işleyecektir.

Yapılandırılmamış (Denetimsiz) Gözlem: Nitel araştırmalarda gözlem, sosyal olguları çevreleyen koşulları ve bireylerin davranışlarını incelemeyi sağladığı; çeşitli davranışların doğal oluş hâlini gösterdiği ve elde edilen verilerin hangi bağlamda değerlendirilmesi ve yorumlanması gerektiği konusunda araştırmacıya önemli ipuçları sunduğu için son derece faydalı bir tekniktir (Kümbetoğlu, 2005, 126). Nicel araştırmalarda yapılandırılmış gözlem, nitel araştırmalarda ise yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış gözlem tekniğinden faydalanılır. Yapılandırılmamış gözlem, gözlem çizelgesi gibi standart bir veri toplama aracının kullanılmadığı gözlemdir. Yapılandırılmamış gözlem, katılımcı ve katılımsız olmak üzere ikiye ayrılır.

ç. Yaşam Öyküsü

Sosyal bilimlerde biyografik veriler, uzun veya kısa, genel veya belirli bir konuya odaklanan, yüzeysel ya da derinlemesine gibi çeşitli biçimlerde bulunabilir. Bu biçimler, sahip oldukları özellikler doğrultusunda yaşam öyküsü, yaşam tarihi, yaşam anlatısı, otobiyografi, sözlü tarih gibi çeşitli terimlerle ifade edilirler. Yaşam öyküsü, yaşam tarihi ve sözlü tarih arasındaki fark, kapsamı ve vurguladıkları kısımlardır. Yaşam tarihi ya da sözlü tarih bir insanın yaşamında belirli bir olaya odaklanırken (çalışma yaşamı gibi), yaşam öyküsü bireyin yaşamının bütüncül ve güncel hâline odaklanır, yaşam öyküsü çalışması, bir araştırma probleminin taşıyıcısı olan bireylerin bir birim olarak ele alınması ve yaşam süreçlerinin ince ayrıntılarına inilerek ilgilenilen olgu ya da olayın somut bir içerik ve bir örnek olay üzerinde araştırılmasıdır (Sencer ve Sencer, 1978:248). Kişinin kendisi tarafından anlatılan yaşam öyküsünün araştırmacı tarafından kaydedilerek ilgili verilerin toplanması sürecine yaşam öyküsü görüşmesi adı verilir. Yaşam öyküleri, insanların yaşamlarını nasıl deneyimlediklerini ve öznel olarak nasıl gördüklerini anlama açısından araştırmacıya üstünlük sağlar (Plummer, 2004, 564; Atkinson, 2004:566).

d. Örnek Olay İncelemesi (Vaka Çalışması)

Örnek olay, bir sosyal olgunun kendi bağlamı içinde, çeşitli veri toplama teknikleriyle bilgi toplanarak deneye dayalı olarak incelenmesidir (Robson, 2000, 51-52). Başka bir şekilde tanımlayacak olursak örnek olay çalışması, sosyal olgu ya da olayın bütüncül olarak anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla olay ya da olguyla ilişkili bütün değişkenlerin karşılıklı etkileşiminin incelendiği bir araştırma desenidir. Bir örnek olay çalışmasında örnek olay, ilgilenilen durum, birey, grup ya da kurum olabilir. Bir ya da birkaç olayın yoğun bir şekilde incelenmesini içeren örnek olay çalışması sürecinde nicel ve nitel veri toplama teknikleri kullanılabilir, ama derinlemesine inceleme yapmayı içerdiği için genellikle nitel veri toplama tekniklerinden yararlanır (Walliman, 2006, 45-46).

e. Doküman İncelemesi (İçerik Analizi)

Araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini içeren doküman incelemesi, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı araştırmalarda tek başına veri toplamak amacıyla, diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ise verilerin çeşitlendirilmesini sağlamak ve araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 188-189). İncelenecek yazılı dokümanlar arasında kitaplar, gazete ve dergiler, raporlar, kayıtlar, yazışmalar, yönergeler, tutanaklar yer alabileceği gibi, özellikle yaşam öyküsü ya da sözlü tarih çalışmaları kapsamında günlükler, hatıratlar, özel mektuplar da incelenebilir.

Yazılı dokümanların incelenmesinde en sık kullanılan teknikler içerik analizi ve eleştirel söylem analizidir. Bununla birlikte bu yöntemler sadece yazılı dokümanların incelenmesinde değil, görüşme, film, görüntü ve benzeri materyalin içeriğinin çözümlenmesinde de kullanılır. Yazılı dokümanların içerik analizinde, metinlerde belirli sözcüklerin kaç kez tekrarlandığının sayılması, gazetelerde sütunlara ya da haberlere ayrılan alanın kaç santimetrekare olduğunun ölçülmesi, radyo ve televizyonda araştırılan konuya kaç dakika/saat ayrıldığıının hesaplanması gibi nicel veri toplama teknikleri kullanılır. Araştırmacılar bu verilere dayanarak iletişimin (metin, görüntü vs.) ve iletişimde bulunanların (örneğin yazarlar) özellikleri hakkında çıkarsamalar yapabilirler. Nitel İçerik Analizi olarak da adlandırılan (Pickering, 2004, 889) Eleştirel Söylem Analizi ise metinde açıkça belirtilen anlamın içinde gizli olan veya ilk anda ima edilen anlamların ötesindeki anlamların ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Başka bir deyişle Eleştirel Söylem Analizi çalışmalarında, verilerin içinde ilk bakışta görülmeyen, saklı olabilecek gerçeklerin ortaya konması amaçlanır.

2.3.4. Araştırmanın Evreninin Belirlenmesi ve Örneklem Seçimi:

Her araştırmanın gerçek ya da kuramsal bir evreni vardır. Evren, hakkında araştırma yapılan öğelerin tamamıdır. Örneklem ise evreni en iyi şekilde temsil edecek olan parçalardır. Nicel araştırmalarda en sık kullanılan örnekleme yöntemi olasılık temelli "seçkisiz örnekleme"dir. Sosyal olgu ve olayları araştırmak için sıklıkla tercih edilen nitel araştırmalarda ise örneklem çok sık kullanılan bir yöntem olmaz. Çünkü nitel araştırmaların öncelikli amacı genelleme yapmak değildir. Bu yüzden nitel araştırma yapan bir araştırmacı örneklem vermek yerine evrene odaklanabilir. Bu tarz bir nitel araştırmada örneklem yerine özellikle "durum (örnek olay) çalışması"na rastlanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2008: 101-103).

Özellikle günümüzde en sık kullanılan örnekleme yöntemleri (Yıldırım, Şimşek, 2008: 104-107):

Nicel Araştırmalarda Olasılık Temelli Örneklem Yöntemleri: Temsiliyet bağlamında genellemeler için başvurulan yöntemlerdir. Bazen nitel araştırma yöntemlerinde de kullanıldığı görülmektedir. (Seçkisiz örnekleme, Sistemik örnekleme, Tabakalı örnekleme, Küme örnekleme vb.)

Nitel Araştırmalarda Amaçlı Örneklem Yöntemleri: Olasılık temelli örnekleme yöntemleri, genel geçer hükümler verme noktasında önemli iken amaçlı örnekleme yöntemleri zengin içeriğe sahip olan olay veya olguların derinlemesine incelenmesinde ve ayrıntılı açıklanmasında faydalı olmaktadır. (Aşırı veya aykırı durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örnekleme, tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleme, kartopu veya zincir örnekleme, ölçüt örnekleme, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı örnekleme, kolay ulaşılabilir durum örnekleme vb.)

Örnek: Bir araştırmacının tür odaklı bir çalışma yaptığını düşünelim.

Şiir merkezli bir çalışmada araştırma evreni şiir türü iken örneklem tek bir şaire ait bütün şiir kitapları olabileceği gibi, tek şiir kitabı ya da tek bir şiir de olabilir. Araştırmacının araştırma evreni içerisindeki tüm eserlere ulaşması, incelemesi mümkün olamayacağı için örneklemini seçtiği konunun sınırlarını göz önünde bulundurarak daraltması beklenir.

O hâlde "İsmet Özel'in '.....' Şiiri Üzerine Bir Çözümleme Denemesi" adlı çalışmada araştırma evreni İsmet Özel'in şiirleri, örneklem ise başlıkta yer verilen adı geçen şiirdir.

Örneklem seçimi rastgele ya da tesadüfi seçimlerle yapılamaz. Örneklem seçimi aşamasında dikkat edilmesi gereken en önemli husus, örneklemin araştırma evrenini en iyi yansıtan/temsil eden örnek ya da örneklere dayanarak yapılmasıdır.

2.4. VERİ TOPLAMA

Araştırma için gerekli olan ve henüz işlenmemiş her tür gözlem, bilgi, belge kayıt vb. "veri"dir. Bir araştırmada hangi tür verilerin, hangi kaynaklardan, hangi teknikler ve araçlarla kimler tarafından ve ne zaman toplanacağı belirtilmelidir. Bilimsel araştırmalarda veriler "birincil" ve "ikincil" kaynaklardan elde edilir. Literatür tarama kısmında detaylandırıldığı için burada kısaca değinilmektedir.

Birincil Kaynak Verileri: Gözlem, anket ve görüşme yoluyla elde edilen verilerdir.

İkincil Kaynak Verileri: Bilimsel araştırmalara başlamadan önce de var olan verilerdir. Resmî belgeler, kamu veya özel kurum ve kuruluşlara ait raporlar, ilgili alanda daha önce yapılmış olan araştırmalar, arşiv ve belgeler, yayımlanmış olan kitap ve makalelerdir.

2.5. VERİ ANALİZİ

Elde edilen verilerin analiz edildiği kısımdır. Bu bölümde araştırmacı önceden sorduğu soruların cevabını bulmaya çalışırken elde ettiği verileri teorik bakış açısıyla yorumlar. Sosyal bilimlerde ve dolayısıyla edebiyat araştırmalarında veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık, esneklik ve öznellik anlamına geldiği için sistematik ve standart bir veri analizinden söz etmek güçtür.

Veri analizinde genellikle üç yola başvurulmaktadır. Birinci yol toplanan verilerin mümkün mertebe orijinal formuna sadık kalınarak "**betimsel**" bir yaklaşımla ilgililere sunulmasıdır. Bu yolda veriler ve elde edilen sonuçlar birbirine çok yakındır. İkinci yol, birinci yolu da kapsayan fakat aynı zamanda bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmayı amaçlayan "**sistemantik analiz**" yaklaşımıdır. Üçüncü yol ise her iki yolu da içeren ve sürece araştırmacının kendi yorumlarını da dâhil ettiği "**katılımcı ve öznel analiz**" yaklaşımıdır.

2.6. RAPORLAMA VE BULGULARIN SUNULMASI

Bir araştırma sonucu elde edilen verilerin rapor hâlinde sunulması, söz konusu çalışmanın literatüre dâhil edilmesi demektir. Bilim ancak literatüre yapılacak olan katkılarla gelişir. Bu katkı elde edilen yeni bilgilerin ilgili alandaki kişi ve kurumlara sunulmasıyla gerçekleşir. Söz konusu rapor ilgili alanda yapılan çalışmanın tamamlandığı anlamına gelmemelidir zira her bir çalışma yapılacak diğer çalışmalara olanak sağlamaktadır.

Araştırma raporunun standart ve ortak kabul görmüş bir yapısı vardır.⁸

⁸ Araştırma raporunun yapısı ve içeriğine ilişkin daha fazla bilgi için aşağıdaki linkten faydalanabilirsiniz:
https://www.researchgate.net/publication/312095761_Arastirma_Raporu_Yazma_Kilavuzu

- Araştırma raporu beyaz bir A4 (21 cm x 29,7 cm) kağıdına yazılmalıdır.
- İlgili kurumun standartlarına göre okunması kolay bir yazı karakteri (tercihen Times New Roman, Arial, Helvetica veya Bookman), metnin harf boyutunda da 12 ya da 10 punto kullanılır.
- Araştırma raporunun sözlü olarak sunulması gerekebilir. Power Point gibi programlar bu tür sunumların hazırlanması ve sunulması için idealdir.

Rapor yazımında uyulması gereken tüm temel ilkeler, metnin içinde ve kaynakça bölümünde kaynak gösterme, rapor yazımında uyulacak temel ilkeler kontrol listesi, araştırma raporunun yapısı ve içeriği, kapak yapısı ve örneği, özet, giriş, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç, kaynakça bölümleri ile ilgili detaylı yönergeler için T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanan Araştırma Raporu Yazım Kılavuzu kullanılabilir. Etkili sunum yöntemleri ile ilgili içerik için de TÜBİTAK tarafından yayımlanan Etkili Sunumlar için El Kitabı⁹ kullanılabilir.

2.6.1. Araştırma Sonuçlarının Sunulmasında Dikkat Edilecek Unsurlar

Edebiyatın bilimsel yönüne hizmet eden araştırmaların sunulmasında bilimsel araştırmaların sunulmasında kullanılan klasik yöntemler için aşağıdaki içerik hazırlanmıştır. Daha detaylı bilgi için TÜBİTAK Etkili Sunumlar için El Kitabı kullanılabilir.

a. İçeriğin Hazırlanması: Sunumla ilgili en önemli iş içeriğin hazırlanmasıdır. Önemli ve ilgi çekici bilgilerin, dinleyici kitlesini gözeterek seçilip düzenlenmesi sunumun başarısını da belirler. İçerik dinleyici kitlesinin özellikleri gözetilerek önemli noktaları vurgulanarak aktarmalıdır. Tüm içeriği sunarak izleyicinin sıkılması hatasına düşülmemelidir.

b. Sunumu hazırlamak

İçerik

- Sunumda kullanılacak metin dil ve imla kurallarını dikkate alınarak açık, düzenli, tutarlı ve dikkat çekecek şekilde hazırlanmalıdır.
- Disipline özgü terminolojinin kullanımı denetlenmelidir.
- Anlatımda süreklilik sağlanmalı, bölümler arasındaki geçişler bağlantılı ve tutarlı olmalıdır.

9 https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/content_files/iletisim/sunum_el_kibabi.pdf

Tasarım

- Hedef kitleye ve amaca uygun bir format seçilerek sade bir sunum tasarımı hazırlanmalıdır.
- Okunaklı bir yazı fontu kullanılmalıdır.
- İlk slaytta ad, soyad, tarih ve konuya yer verilmelidir. Konu ile ilgili bir görsel veya slogan yer alabilir.
- Sunumda anlatımı güçlendirecek çeşitli görsel malzemeler kullanılmalıdır (Diyagramlar, tablo ve haritalar istatistikler, resimler, posterler, filmlerden kesitler, müzik vb.).
- Kullanılan görsellerin metin ile ilişkili olmasına dikkat edilmelidir.
- Çok fazla görsel kullanılmamalı görsellerle metnin dengeli olması sağlanmalıdır.
- Sunum tasarımında birbiriyle uyumlu açık-koyu 3-4 renk kullanılmalıdır.
- Renkler açık zemin-koyu yazı, koyu zemin-açık yazı gibi kontrast oluşturacak şekilde kullanılmalıdır.
- Uzun cümleler yerine anahtar kelimeler kullanılmalıdır.
- Son slaytta dinleyicilere teşekkür edilmeli ve gerekirse iletişim bilgileri paylaşılmalıdır.

c. Sunum yapmak

Sunum öncesi yapılması gerekenler

- Sunum öncesinde heyecanlanmanın normal olduğu ifade edilmektedir.
- Sunum çokça prova edilmeli, provaların kaydedilip izlenmesi oldukça faydalı olacaktır.
- Sunum alanı, ışığı ve ses düzenini önceden kontrol edilmeli. Sunumun (özellikle video, film gibi görüntü içeren sunumların) diğer bilgisayarlarda da çalıştığı kontrol edilmelidir.
- Sunum hazırlanırken ve sunum esnasında sunuma ayrılan süre göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sunum kontrol edilerek sunumda yazım ve noktalama hatası bulunmadığından emin olunmalıdır.

Sunum anında yapılması gerekenler

- Sunuma başlamadan önce sunumu yapan kişi dinleyicileri selamlamalı ve kendini tanıtmalıdır.
- Araştırma konusu ve amacı kısaca olumlu bir cümle ile açıklanmalıdır.
- Sade ve akıcı bir dil kullanılmalıdır.
- Sunu metni tamamen okunmamalıdır.
- Konu dışına çıkılmamalıdır.
- Dinleyicilerin ilgisi canlı tutulmalıdır.
- Dinleyicilerle sürekli göz teması kurulmalıdır.
- Vücut dili ve ses tonuna dikkat edilmelidir.
- Planlanan zamanlamaya uyulmalıdır.
- Dinleyicilere etkili katılımları için teşekkür edilmeli varsa dinleyicilerin soruları cevaplanmalıdır.

Yapılan sunumların etkili ve doğru bir şekilde değerlendirilmesi için "Sunum Değerlendirme Formu" Ekler bölümünde verilmiştir.

2.6.2. Araştırma Sonuçlarının Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin Özgün Yapısına Göre Sunulması

Bilimsel bir çalışmanın yukarıda verilen şekilde sunulması akademik olarak kabul gören yoldur. Ancak Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı içerisinde de yer alan öğretici metin türleri başlığındaki türler de çalışmaların sunulması için bir yöntem olarak kullanılabilir. Araştırma sonuçlarının; makale, fıkra, deneme, eleştiri, biyografi, mektup, röportaj, gezi yazısı ve haber yazısı gibi türler aracılığıyla sunulması dersin öğretim programındaki kazanımlarını da ayrıca destekleyecektir. Bu çalışmaların yerelden genele süreli yayınlar aracılığıyla sunulması öğrencinin bu araştırmalara karşı merakını ve motivasyonunu da artıracaktır. Öğrenci çalışmalarının değerlendirilmesinde kullanılacak formlara ekler bölümünde yer verilmiştir.

2.7. BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİĞİ

Etik kelimesi aslında çok kapsamlı bir sahaya işaret eder. Toplum içerisindeki davranışlarımızı olduğu kadar düşüncelerimizi ve etkinliklerimizi sorgulayan bir dizi kural vardır. Bu kuralların bir kısmı yasalar tarafından belirlenir. Oldukça büyük bir kısım ise yasalar tarafından suç sayılmamakla beraber toplum tarafından hoş görülmemeyen davranışlar, düşünceler ve etkinlikleri ilgilendirir.

Bu ikinci bölümdeki prensipleri inceleyen bilim dalına etik denir.

Bilim insanı doğruyu ararken başkalarına ve çevreye zarar vermemeye azami özen göstermek zorundadır. Bir yaşam bilimci ya da sağlık bilimcinin sırf bilgi edinmek adına canlı denekler üzerinde sorumsuzca deney yapma ya da bir kimyacının çevreyi hiçe sayma hakkı yoktur. Benzer biçimde, anket çalışması yapan bir sosyal bilimci insan onurunu kırıcı sorular soramaz, denekleri yanıt vermeye zorlayamaz. Antropologlar üzerinde inceleme yaptığı kültür ve kişileri aşağılayamaz, küçük göremez. Doğruya erişmek için her yol mubah değildir.¹⁰

Bilimsel çalışmalarda güvenilirlik, dürüstlük, saygı, hesap verebilirlik ilkelerinin öğrencilere bu yaşlarda kavratılması önemlidir. Bu nedenle bilimsel yayın etiğine dair ilkeler detaylı bir şekilde sunulacaktır.

2.7.1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Bazı Eylemler

Bu bölüm Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinden¹¹ değiştirilmeden alınmıştır.

Madde 4-(1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,

b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,

ç) Tekrar yayım: Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki bas-

10 <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/T%C3%9CBA%20Bilim%20Eti%C4%9Fi%20E1%20Kitab%C4%B1.pdf>

11 <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx>

kılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

(2) Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,

b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,

c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarda hasta haklarına saygı göstermemek,

ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,

d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,

e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,

f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,

g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,

h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,

ı) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.

i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak.

j) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,

k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,

l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak,

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Hâller

Madde 5-(1) Bir başkasının özgün üslup ve ifadesinin aynen kullanmamak şartıyla anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

2.8. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Değerlendirmenin temel ilkesi açıklıktır. Ölçme araçları ile değerlendirilmeye tabi olacak çalışmanın sahibi değerlendirme ölçütlerini görmelidir. Bu nedenle yapılacak tüm değerlendirmeler araştırma başlamadan önce öğrenciler ile paylaşılmalıdır. Bu sayede öğrenciler, sürecin her aşamasında yapılması gerekenlerle ilgili kafa karışıklığı yaşamayacak ve araştırmalarını rahatlıkla gerçekleştirebilme fırsatı bulacaklardır. Gerçekleştirilen araştırmaların her bir basamağını değerlendirmenize yardımcı olacak kontrol listesi örneği ekler bölümünde "Edebiyat Araştırmaları Basamakları Değerlendirme Formu" adı altında verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Birinci bölümde verilen konu önerilerinden dramtizasyon çalışmaları, metin yazma çalışmaları, sahneleme gerektiren çalışmalar, yaratıcı okuma/yazma çalışmaları gibi bilimsel bir metodolojisi olmayan çalışmalarda kapsamın belirlenmesi izlenecek yolu da belirleyecektir. Öğrenci bu çalışmalar kapsamında neleri gerçekleştirecek, hangi aşamalardan geçecek ne tür bir planlama ile ilerleyecek gibi hususlar bu bölümde verilmiştir.

3.1. EDEBİYATIN SANAT YÖNÜ KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu bölümde yer alan edebiyatın sanatsal faaliyetlerini içeren çalışmaların öğretmenlerimize kılavuzluk etmesi amaçlanmıştır. Her bölgenin, okulun, sınıfın imkânları, ihtiyaçları öğrencilerin özgünlükleri ve yapısal farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin planlamalarının farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Bu bölüm kapsamında verilen planlamanın sadece bir örnek teşkil etmek üzere verilmiştir. Performans ve proje çalışmaları kapsamında da ele alınabilecek bu konu başlıklarının planlamasında ve çalışmaların sürdürülmesinde Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Performans Görevi ve Proje Çalışması Öğretmen Rehber Kitabı¹² kaynak olarak kullanılabilir.

3.1.1. Ekiplerin Oluşturulması

Edebiyat araştırmaları bireysel ya da grup çalışması şeklinde yapılabilir. Öğrencilerin iş birliği içinde çalışma becerilerinin de geliştirilmesi istendiğinde konunun özelliğine göre grup çalışmaları tercih edilebilir. Yapılacak çalışma grup çalışması niteliğindeyse öğrencilere ekip çalışmasında başarılı bir performans ortaya koyabilmenin önemli şartlarından birinin iş birliği olduğu belirtilmelidir. Ekip çalışmasının sağlıklı yürütülebilmesi başlangıçta görev ve sorumlulukların eşit dağıtılmasına ve üyeler arasında iletişimin güçlü olmasına bağlıdır. Görev ve sorumlulukların dağıtılması öğretmen rehberliğinde yapılabileceği gibi ekibe de bırakılabilir.

12 <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kutuphane/performans-gorevi>

3.1.2. Çalışma Hedefinin Belirlenmesi

Tüm araştırma çalışmaları belirli hedefler doğrultusunda yapılmaktadır. Edebiyat araştırmalarında dersin ya da ünitenin hedefleri ile ilişkili olarak bireye estetik bakış açısı kazandırmak, bireyin dört temel becerisini (okuma, yazma, konuşma, dinleme) geliştirmek, bireyin gündelik yaşama ait duyuş, düşünce, davranış şekilleri geliştirmesini sağlamak gibi hedefler belirlenebilir.

1. Örnek Hedef

Seçilen masalın yaratıcı yazma çalışmalarıyla günümüze uyarlanabilmesi

2. Örnek Hedef

Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın özelliklerini anlayabilme

3. Örnek Hedef

Bir edebî üründe mekânın özelliklerini çözümleyebilme

3.1.3. Çalışmanın Konusunun ve Başlığının Belirlenmesi

Bu aşamada öğretmenlerin öğrenci ile iş birliği içerisinde girerek ona konular içerisinde seçme şansının sunulması gerekir. Öğrenciyi karar verme sürecine dâhil etmek onun araştırmayı benimsemesine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Hem de kendi ilgi ve yeteneğine uygun konular daha nitelikli araştırmaların ortaya çıkmasını destekleyerek öğrenciyi pozitif güdüleyecektir.

Araştırma konusu öğrencide merak ve araştırma isteği uyandıracak şekilde belirlenmelidir. Konu seçiminde genişten dar, genelden öze doğru bir yaklaşım izlenmelidir. Araştırma konusunun başlığı da çalışmaya karşı ilgi ve merakı artıracak nitelikte olmalıdır. Edebiyatın sanatsal içeriğini de gözetenek başlığın bir slogan ya da ilgi çekici bir önerme şeklinde belirlenmesi hem araştırmacı öğrenciyi hem de diğer öğrencileri sürece dâhil edecektir.

1. Örnek Proje Konusu

Başlık: "Masallar Gerçek Olsa!"

Konu: Seçilen masalların mesajını çözümleyerek kahramanlarının olağanüstü özelliklerini günümüz gerçekliğine uyarlayarak yaratıcı çalışmaları

2. Örnek Proje Konusu

Başlık: "Geçmişini Anlamak İçin Yaşamak Gerek"

Konu: Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın oluşum aşamalarının dramatize edildiği bir sahneleme çalışması

3. Örnek Proje Konusu

Başlık: "Kahramanın Makânından Canlı Yayın" ya da "Romanı Mekânında Tanıtıyorum"

Konu: Seçilen bir edebî eserin mekân özelliklerinin tanıtılması

3.1.4. Çalışma Sonucunda Çıkarılacak Ürünün Belirlenmesi

Sürecin sonunda ortaya çıkacak ürünün kapsamının belirlenmesi çalışmanın niteliği açısından önemlidir. Süreç sonunda ortaya çıkacak ürünün özellikleri çalışmanın nasıl planlanması gerektiğine dair yol gösterici olacaktır. Çalışma sonucunda ortaya çıkacak ürünler gazete yazısı dizisi, dergi yayını, belgesel, drama, web sayfası, broşür, öykü, poster, afiş, maket, çevrim içi yayınlar (podcast, vlog, blog), tanıtım sergisi için tasarlanacak sanatsal ürünler vb. yaratıcı ürün tasarımlarına da yer verilebilir.

Edebiyatın sanat yönüne hizmet eden araştırmalarının konularına göre farklı yollarla sunulması bu araştırmalara ilgiyi artıracaktır. Aynı zamanda öğrencilerin sanatsal becerilerini de geliştirecektir.

1. Örnek Proje Sonunda Çıkarılacak Ürün

"Masallar Gerçek Olsa!"

Seçilen masalların mesajını çözümleyerek kahramanlarının olağanüstü özelliklerini günümüz gerçekliğine uyarlayarak yeniden yazılarak bir çevrim içi yayın (podcast, vlog, blog) içeriği

2. Örnek Proje Sonunda Çıkarılacak Ürün

"Geçmiş Anlamak İçin Yaşamak Gerek"

Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın oluşum aşamalarının araştırılarak dramatize edildiği bir canlandırma metni

3. Örnek Proje Sonunda Çıkarılacak Ürün

"Kahramanın Makânından Canlı Yayın" ya da "Romanı Mekânında Tanıtıyorum"

Bir romanın mekân özelliklerinin tanıtılması için romanın mekânlarının dijital araçlarla görsel tasarımı ya da maketi

3.1.5. Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi

Öğrencilerin değerlendirme sürecine katılması ve aşamaların birlikte planlanması önemlidir. Öz değerlendirme, akran değerlendirme, kontrol listeleri, derececi değerlendirme anahtarları gibi araçların öğrencilerle paylaşılması onlara süreç boyunca rehberlik edecektir. Böylece öğrenci kendinden beklenenleri

açık bir şekilde anlayacaktır. Rehber kitapta öğretmenlerin yararlanabileceği örnekler yer verilmiştir. Öğrencilerin konuşma, drama ve dinleme becerilerini ölçmeye yarayan değerlendirme ölçekleri ise Ek-5, Ek-6 ve Ek-7’de verilmiştir.

3.1.6. Bilgi Toplama Sürecinin Planlanması

Bu aşamada projede ele alınan konuya, temel soruya ilişkin araştırılabilir nitelikteki ayrıntılı alt sorular, bilgi kaynakları ve bilgi toplama araçları belirlenir. Öncelikle araştırma sorularının belirlenmesi sağlanmalıdır.

1. Örnek Proje

“Masallar Gerçek Olsa!”

Temel Soru: Masal kahramanları günümüz insanının özellikleri ve kavrayışı ile donatılmış olsaydı ne olurdu?

Alt soru örnekleri:

- Masal türünün özellikleri nelerdir?
- Masal türü günümüzde üretimi süren bir tür müdür?
- Seçtiğim masalın iletisi nedir?
- Seçtiğim masalın üretildiği dönemdeki işlevi neydi?
- Masal kahramanlarının ortak özellikleri var mı?
- Günümüzde yaşayan bir masal kahramanı neler yaşayabilirdi?

2. Örnek Proje

“Geçmiş Anlamak İçin Yaşamak Gerek”

Temel Soru: Etkileri günümüze kadar ulaşan edebiyat dönemleri hangi koşullar altında kimler tarafından ortaya çıkarılmıştır?

Alt soru örnekleri:

- Tanzimat Edebiyatı Dönemi’nin tarihsel gerçekliği nedir?
- Dönemin yöneticilerinin sanata bakış açısı nasıldır?
- Dönemde yayımlanan edebî ürünler ortak özellik gösteriyor mu?
- Tanzimat Dönemi Edebiyatı’nın belirleyici özellikleri nelerdir?
- Tanzimat Dönemi Edebiyatı hangi edebiyatçılar eser vermiştir?
- Tanzimat Dönemi sanatçılarının edebî yaşamı ve kişisel özellikleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Dönemin gerçekliği içinde bu sanatçıların aralarında kurgusal bir ilişki olsa bu ne olurdu?

- Tanzimat Dönemi sanatçılarının edebî anlayışlarının sahnelenmesi için nasıl bir kurmaca mekân seçilmelidir?
- Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın temel özelliklerini yansıtan diyalogların özellikleri nasıl olmalıdır?

3. Örnek Proje

“Kahramanın Mekânından Canlı Yayın” ya da “Romanı Mekânında Tanıtıyorum”

Temel Soru: Seçilen bir romanın çok boyutlu algılanabilmesi için nasıl bir mekânının simülasyonu ya da maketi yapabilirim?

Alt soru örnekleri:

- Seçilen edebî eserde kullanılan mekânlar nelerdir?
- Bu mekânların özellikleriyle romanın yapı unsurları arasındaki ilişki nedir?
- Romanın anlaşılmasında mekânın etkisi var mıdır?
- Romanın tanıtımının roman mekânının simülasyonu ya da maketi üzerinden yapılması için hangi notları almalıyım?
- Mekân tasarımı için hangi teknolojik araçları ya da yapı materyallerini kullanabilirim?

Araştırma konusu hakkında bilgi toplamak için kaynakların taranması sürecinde rehber kitabın ikinci bölümünde yer alan “Literatür Taraması ve Kaynaklara Ulaşma” başlığına tekrar bakılabilir. Bunlara ek olarak okuma çalışmaları sırasında notlar alınması, çalışma konusu için kaynaklık edebilecek ilgili kişilerle görüşmeler yapılması, çalışma konusu ile ilgili yerlerin ziyaret edilmesi gibi farklı yollar da izlenebilir.

3.1.7. Çalışma Takviminin Oluşturulması

Çalışmanın planını ve sistematik bir şekilde ilerleyebilmesi için öğrenci ile birlikte bir çalışma takvimi oluşturulması ve bunun gerekliliklerine uyulması önemlidir. Çalışmanın alt basamaklarının hangi tarihte tamamlanacağına dair bir çizelge hazırlanması önerilir.

3.1.8. Bilgilerin Raporlaştırılması

Süreç boyunca yapılan çalışmaların, elde edilen bilgilerin birleştirilmesi çalışmanın önemli aşamalarındandır. Çalışmanın sonuca ulaştırılması için öğrencinin çalışmanın değerlendirilmesine ilişkin ölçütleri yeniden gözden geçirmesi sağlanarak elde ettiği verilerin organizasyonunun yapılmasına rehberlik edilmelidir. Sürecin başında belirlenen ürünün özelliklerine göre elde edilen sonuçlar nihai hâline ulaştırılır.

3.1.9. Araştırmanın Sunumu

Öğrencilerin uzun bir hazırlık ve çalışma süresi sonunda ortaya koydukları ürünün sunumu çok önemlidir. Burada kullanılacak sunum yolları hem sunum yapacak öğrencilerin hem de diğer öğrencilerin edebiyat araştırmalarına ilgisini artıracak hem de sonraki çalışmalara dair motivasyonunu sağlayacaktır. Dolayısıyla sunum için yaratıcı ve çeşitli yollar kullanmak önemlidir. Sözlü sunum, küçük grup tartışması, yerel ve ulusal ölçekli süreli yayınlar, okul ve okulun bağlı olduğu sosyal medya hesaplarında yapılacak yayınlar, okul radyosu programları, sahneleme çalışmaları, sergi ve fuar çalışmaları, bilim şenliği veya konferans dâhil olmak üzere birçok yolla yapılabilir.

Öğrencilere ürünlerini sergilemenin yanında deneyimlerini paylaşma imkânı da sağlanmalıdır. Süreci, sürecin kendisine katkılarını, grup çalışmaları içindeki değerlendirmelerini de paylaşmaları teşvik edilmelidir. Ürünün okur izleyici ya da dinleyicilerle paylaşılmasından sonra izleyicilere sürecin basamakları ve değerlendirme ölçütleri ile ilgili bilgi vererek bilgi paylaşımı yapmak öğrencilerin özgüvenlerini artıracaktır. Yine akran geribildirim almaları da eleştirilere açık olma ve kendini yenileme konusunda istekli olmasını sağlayacak, farklı bakış açlarına saygı duyma ve hoşgörü kazanmasına vesile olacaktır.

3.1.10. Araştırmanın Değerlendirilmesi

a. Araştırmanın Değerlendirilmesine Dair İlkeler

Bir araştırma çalışmasında değerlendirilecek performans detaylarının araştırma başlangıç sürecinden önce paylaşılması önem arz etmektedir. Bu durum öğrencilerin araştırma sürecinde daha dikkatli olmalarını sağlayarak asıl odaklanmaları gereken noktaları doğru bir şekilde belirlemelerine yardımcı olur.

Araştırma değerlendirme çalışmalarının değerlendirilmesinde diğer bir önemli nokta da süreç odaklı bir değerlendirme yapılacak olmasıdır. Sadece süreç sonunda yapılacak değerlendirmelerin araştırmanın bütününe yansıtmayacağı gerçeği unutulmamalıdır. Ayrıca öğrencilere araştırmanın tüm aşamalarında gerekli geri bildirimler verilmelidir. Bu sayede öğrenciler kendi araştırma süreçleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilir ve çalışmalarına doğru şekilde devam edebilir.

Araştırmaların değerlendirilmesi öğretmen tarafından hazırlanan formlar ile gerçekleştirileceği gibi öğrencilerin kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirmesini sağlayacak öz ve akran değerlendirme formları ile de sağlanabilir.

b. Öğretmenler Tarafından Kullanılabilecek Formlar

Araştırma Değerlendirme Formu: Öğrencilerin araştırma sürecini 3 ana başlık altında inceleyen "Araştırma Değerlendirme Formu" Ekler bölümünde verilmiştir.

Öğretmen tarafından kullanılabilecek diğer değerlendirme formları ve kontrol listelerine ilgili bölümlerde verilen atıflarla ulaşılabilir.

c. Öğrenciler Tarafından Kullanılabilecek Formlar

Öz ve Akran Değerlendirme Formu: Özellikle grup çalışmalarında öğrencilerin gruptaki diğer kişilerin ve kendilerinin araştırma süreçlerini değerlendirmelerini sağlayan Öz ve Akran Değerlendirme Formu Ek-8'de verilmiştir.

Öz Değerlendirme Formu: Öğrencinin kendi araştırma sürecini değerlendirmesine yardımcı olacak Öz Değerlendirme Formu Ek-9'da verilmiştir.

EKLER**EK-1 ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU**

Aşağıdaki araştırma değerlendirme formu, araştırmanın hangi ölçütlere göre değerlendirileceği konusunda sizlere bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın adı: .....

Araştırmacının adı ve soyadı: .....

Sınıfı: .....

No: .....

BECERİLER	DERECELER			
	Geliştirilmeli (1)	Orta (2)	İyi (3)	Mükemmel (4)
I. ARAŞTIRMANIN HAZIRLIK SÜRECİ				
Araştırmanın amacını belirleme				
Araştırma konusu belirleme				
Araştırma yöntemini belirleme				
Literatür taraması yapma				
II. ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ				
Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini belirleme				
Veri ve Bulguları İşleme				
Raporlama ve Bulguları Sunma				
Sonuç ve Önerileri Geliştirme				
III.SUNUM HAZIRLAMA ve SUNMA				
Sunumu konuya uygun olacak şekilde hazırlama				
Sunuyu hedefe yönelik materyallerle destekleme (poster, resim vb.)				
Türkçeyi doğru ve düzgün kullanma				
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma				
Sunumda akıcı bir dil ve uygun beden dili kullanma				
Konu ile ilgili gelecek olası sorulara cevap verebilme				
Verilen süreyi etkin kullanma				
TOPLAM PUAN				

Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60, en düşük puan ise 15'tir.

Öğretmenin yorumu:

.....

.....

.....

.....

EK-2 EDEBİYAT ARAŞTIRMA BASAMAKLARI KONTROL LİSTESİ

EDEBİYAT ARAŞTIRMA BASAMAKLARI KONTROL LİSTESİ

ARAŞTIRMA BASAMAKLARI İLE İLGİLİ İFADELER	Evet	Hayır
Araştırmanın konusu belirlenmiş mi?		
Araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları belirlenmiş mi?		
Araştırmanın amacı belirlenmiş mi?		
Araştırmanın konusu gerekli sınırlamalar ile seçilmiş mi?		
Literatür taraması gerçekleştirip uygun kaynaklara ulaşılmış mı?		
Araştırmanın yöntemi belirlenmiş mi?		
Araştırmanın evreni belirlenip örneklem seçimi yapılmış mı?		
Veriler uygun yöntemlerle toplanmış mı?		
Uygun veri analiz yöntemi seçilerek gerekli analizler yapılmış mı?		
Araştırmanın raporu yazılarak bulgular sunulmuş mu?		
Araştırma sonuçları Türk dili ve edebiyatı dersinin özgün yapısına göre sunulmuş mu?		
Formu Evet/Hayır bölümlerinden birine “X” işareti koyarak doldurunuz. “Hayır” bölümündeki her bir işaretlemenin ait olduğu basamakla ilgili öğrenciniz ile görüşme sağlayıp gerekli düzenlemeleri yapmasını isteyiniz.		

Kaynak: Tekindal, S. (2020).

Öğretmenin yorumu:

.....

.....

.....

.....

EK-3 SUNUM DEĞERLENDİRME FORMU

**SUNUM DEĞERLENDİRME FORMU
DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI**

Öğrenci adı soyadı :

Öğrenci numarası :

	Değerlendirme Puanları			Puan
	1	2	3	
İfade Kabiliyeti	Kullanılan ifadeler dinleyicileri yorucu, zor ve karıştı.	Sunumdaki konular dinleyiciler tarafından zor anlaşıldı. İfadelerin anlaşılması zordu.	Sunum, dinleyicilerin düzeyinde ve ilgilerini çekebileceği şekilde sunuldu.	
Sunumun Düzeni	Konular karışık ve sıralama uygun değildi.	Konular arası geçişler kısmen uygundu	Konular arası geçişler düzenli ve mantıklıydı.	
Yenilik Yeteneği	Sunumda aktarılanlar olağan idi ve etkileyici değildi.	Aktarılan bilgi ve düşünceler kısmen farklı ve etkileyici.	Aktarılan bilgi, düşünce ve izlenimler farklı, özgün ve etkileyiciydi	
Konularda Örnek Kullanımı	Örnek sunulmadı veya uygun değildi.	Örnekler verildi fakat az ve yetersizdi.	Dinleyiciyi sıkmayan ve canlı tutan birçok örnek sunuldu.	
Dinleyici ile İletişim	Konuşma akıcı ve düzgün değildi. Beden dili hiç kullanılmadı.	Sunumda konuşma tam akıcı değildi. Beden dili kullanımı ve göz teması kısmen gerçekleşti.	Akıcı bir konuşma ve düzgün bir dil kullanıldı. Beden dili yerinde idi ve göz teması sağlandı.	
Sunum Sonu Özet	Sunum sonunda herhangi bir değerlendirme yoktu.	Sunum sonunda kısmi bir değerlendirme yapıldı.	Sunum sonunda önemli noktalar özetlenerek değerlendirme yapıldı	
Sunumda Kaynak Kullanımı	Kaynak kullanımı yetersiz ve konuyla ilgisizdi.	Kullanılan kaynaklar sınırlı ve kullanılanlar kısmen ilgiliydi.	Dinleyicinin düzeyinde ve çok sayıda farklı doğru kaynak kullanıldı.	
Zaman Kullanımı	Sunum zamanı kullanımı yanlış ve etkin kullanım yoktu.	Sunum zamanını ayarlanamamış, kullanımı kısmen etkindi.	Zamanı doğru tanımlanmıştı, tam ve etkin kullanıldı.	

Kaynak: Ekinci, E. (2022).

Bu formdan alınabilecek en yüksek puan 24, en düşük puan ise 8'dir.

EK-4 YAZILI ANLATIM ANALİTİK DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

YAZILI ANLATIM ANALİTİK DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Ölçütler	Başlangıç Düzeyinde (1)	Geliştirilmesi Gerekir (2)	Kabul Edilebilir (3)	Tam Olarak Başarılı (4)	Puan
İçerik	Yazılanlar (seçilen sözcükler, cümleler, deyimler, örnekler vb.) verilen konuyla ya da olayla ilişkili değildir ve birbirini desteklememektedir. Belirlenen bağlamlarda yazılanların neredeyse tümü, hatalı ve iletisini aktarmada yetersizdir.	Yazılanlar (seçilen sözcükler, cümleler, deyimler, örnekler vb.) verilen konuyla ya da olayla çok az ilişkili ve yeteri kadar destekleyici değildir. Belirlenen bağlamlarda yazılanların çok azı, doğru ve iletisini aktarmada yeterlidir.	Yazılanlar (seçilen sözcükler, cümleler, deyimler, örnekler vb.) verilen konuyla ya da olayla oldukça ilişkili ve birbirini yeterince destekleyicidir. Belirlenen bağlamlarda yazılanların çoğu doğru ve iletisini aktarmada yeterlidir.	Yazılanlar (seçilen sözcükler, cümleler, deyimler, örnekler vb.) verilen konuyla ya da olayla tam olarak ilişkili ve birbirini destekleyicidir. Belirlenen bağlamlarda yazılanların tümü doğru ve iletisini aktarmada yeterlidir.	
Söylem Yönetimi	Belirlenen bağlamların neredeyse tümünde yazmayı zenginleştirecek bağlayıcılar, dilsel ifadeler, açıklamalar bulunmamaktadır.	Belirlenen bağlamların çok azında yazmayı zenginleştirecek bağlayıcılar, dilsel ifadeler, açıklamalar bulunmaktadır.	Belirlenen bağlamların çoğunda yazmayı zenginleştirecek bağlayıcılar, dilsel ifadeler, açıklamalar bulunmaktadır.	Belirlenen bağlamların çoğunda yazmayı zenginleştirecek bağlayıcılar, dilsel ifadeler, açıklamalar bulunmaktadır.	
Anlaşılabilirlik	Yazının her bölümünde; sözcük ve düşünce tekrarlarına, anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır.	Yazının bazı bölümlerinde sözcük ve düşünce tekrarlarına, anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır.	Yazının bir bölümünde sözcük ve düşünce tekrarlarına, anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır.	Yazının bölümlerinde sözcük ve düşünce tekrarlarına, anlatım bozukluklarına rastlanmamaktadır.	
Yazı Türüne Uygunluk	Belirlenen yazı türünün neredeyse hiçbir gerekliliği sağlanmamış ve özelliklerine uygun yazılmamıştır.	Belirlenen yazı türünün çoğu gereklilikleri sağlanmamış ve çoğu özelliğine uygun yazılmamıştır.	Belirlenen yazı türünün bazı gereklilikleri sağlanmamış ve bazı özelliklerine uygun yazılmamıştır.	Belirlenen yazı türünün tüm gereklilikleri sağlanmış ve özelliklerine uygun yazılmıştır.	
Bağlama Uygun Dil Kullanma	Belirlenen bağlamların neredeyse tümünde verilen göreve uygun dil kullanımını sergileyemiyor.	Belirlenen bağlamların çok azında verilen göreve uygun dil kullanımını sergileyebiliyor.	Belirlenen bağlamların çoğunda verilen göreve uygun dil kullanımını sergileyebiliyor.	Belirlenen bağlamların tümünde verilen göreve uygun dil kullanımını sergileyebiliyor.	

Yazım Kuralları	Yazım ve noktalama kurallarına, sözcük yazımlarına, hiç dikkat etmemiştir.	Yazım ve noktalama kurallarına genellikle uyulmamış, sözcük yazımlarına yeterince dikkat etmemiştir.	Yazım ve noktalama kurallarına genellikle uyulmuş, sözcükleri doğru yazmış ve ayırmıştır.	Yazım ve noktalama kurallarına uyulmuş, sözcükleri doğru yazmış ve ayırmıştır.	
Dil Bilgisi	Düzeyine uygun kurduğu tümcelerin neredeyse tümü, dil bilgisel yönden hatalıdır.	Düzeyine uygun kurduğu tümcelerin çok azı dil bilgisel yönden doğrudur.	Düzeyine uygun kurduğu tümcelerin çoğu dil bilgisel yönden doğrudur.	Düzeyine uygun kurduğu tümcelerin tümü dil bilgisel yönden doğrudur.	
TOPLAM PUAN:					

Kaynak: Bilican Demir, S. & Yıldırım, Ö. (2019).

Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 28, en düşük puan ise 7'dir.

EK-5 KONUŞMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

KONUŞMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

BECERİLER	Eksik (1)	İyi (2)	Mükemmel (3)
DİL VE ANLATIM			
İşitilebilir bir ses tonuyla konuştu.			
Konuşmasında Türkçeyi doğru ve etkili kullandı.			
Kelimeleri doğru telâffuz etti.			
Kelimeleri doğru yerde ve anlamda kullandı.			
Dil bilgisi kurallarına uygun cümleler kurdu.			
Konuya hâkim bir şekilde konuştu.			
Uygun yerlerde vurgulamalar yaptı.			
Uygun yerlerde tonlamalar yaptı.			
Uygun yerlerde duraklamalar yaptı.			
Mesajını açık ve anlaşılır bir şekilde iletti.			
Jest ve mimiklerle mesajları destekledi.			
Konuşma sırasında söylediklerini jest ve mimikler dışındaki beden dili ile destekledi.			
Konuyu anlatırken dinleyicileri rahatsız etmeyecek bir dil ve üslup kullandı.			
İÇERİK			
Konuya dinleyicilerin ilgisini çekebilecek bir girişle başladı.			
Konuşması konuyla uygunluk taşıyordu.			
Olayları ve bilgileri belli bir sıraya göre anlattı.			
Konuşmanın bölümleri arasında bir tutarlılık ve bütünlük vardı.			
Konuşmasında ana fikir belirgin olarak yer aldı.			
Konuşmanın ana fikrini yardımcı fikirlerle destekledi.			
Konuşmanın konusunu örnekleme ve benzetme gibi unsurlarla destekledi.			
Konuşmasını deyim, atasözü, özdeyiş vb. zenginleştirdi.			
Konuşmasını günlük hayatla ilişkilendirdi.			
Gereksiz bilgi ve açıklamalara girerek konuyu dağıtmadı.			

Kaynak: Temizkan, M. (2014).

Bu değerlendirme ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 69, en düşük puan ise 23'tür.

EK-6 DRAMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

DRAMA BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

BECERİLER	Eksik (1)	İyi (2)	Mükemmel (3)
Drama konusuna hazırlık yapma			
Dramanın amacını açıkça ortaya koyma			
Drama konusuna uygun beden dilini kullanma			
Duygularını rahatça yansıtmama			
Drama yaparken çevredeki etkenlerden etkilenmeme			
Drama konusu hakkında sorulara cevap verme			

Kaynak: Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., Bıçak, B. (2006).

Bu değerlendirme ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 18, en düşük puan ise 6'dır.

Drama sürecinde gözlenen en üstün beceri:

.....
.....
.....

Drama sürecinde gözlenen en önemli eksiklik:

.....
.....
.....

Öğretmenin görüşü:

.....
.....
.....

EK-7 DİNLEME BECERİLERİ DEĞERLENDİRME KONTROL LİSTESİ

DİNLEME BECERİLERİ DEĞERLENDİRME KONTROL LİSTESİ

	BECERİLER	EVET	HAYIR
1	Konuşmacının sözünü kesmeme		
2	Konuşmacıyı sabırla dinleme		
3	Konuşmacıya saygı gösterme		
4	Dinleme esnasında başkalarını rahatsız etmeme		
5	Uygun zamanda söz alma		
6	Dinlediği konu ile ilgili görüş bildirme		
7	Dinlediği konu ile ilgili soru sorma		
8	Dinlediği konuda sorulan sorulara cevap verebilme		
9	Dinlediği konunun ana fikrini belirleyebilme		
10	Dinlediği konuyu uygun sözcüklerle özetleyebilme		
Formu Evet/Hayır bölümlerinden birine “X” işareti koyarak doldurunuz. “Hayır” bölümündeki her bir işaretlemenin ait olduğu basamakla ilgili öğrenciniz ile görüşme sağlayıp gerekli düzeltmeleri yapmasını isteyiniz.			

Kaynak: Tabak, G. & Göçer, A. (2014).

EK-8 ÖZ VE AKRAN DEĞERLENDİRME FORMU

ÖZ VE AKRAN DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form grup olarak çalışmalarınızı değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Bu ifadelere göre, önce gruptaki arkadaşlarınızı son sütunda ise kendinizi değerlendiriniz. *1: Geliştirilmesi gerekli, 2: Kabul edilebilir, 3: Orta, 4: İyi, 5: Çok iyi olacak şekilde puanlama yapınız.*

Her bir kutucuğa yukarıdaki puanlama anahtarından uygun olan maddenin puan karşılığını yazınız. Puanlama yaptıktan sonra her bir sütunun altına toplam puanı yazınız.

Araştırma görevi süreci davranışları	1. Öğrenci Adı	2. Öğrenci Adı	3. Öğrenci Adı	4. Öğrenci Adı	Ben
Araştırma konusu ile ilgili temel kavramları bilir / bilirim.					
Ön hazırlık çalışmaları yapmıştır / yaptım.					
Yapılacak çalışmaları ilgili kavramları kapsayacak şekilde planlamıştır / planladım.					
Araştırmada farklı kaynaklar kullanmıştır / kullandım.					
Konu ile ilgili uygun materyalleri seçmiştir / seçtim.					
Elde edilen verileri doğru kaydetmiştir / kaydettim.					
Sunumu tam ve doğru bir şekilde hazırlamıştır / hazırladım.					
Faaliyetleri çalışma takvimine uygun olarak gerçekleştirmiştir / gerçekleştirdim.					
Grup içinde aktif olarak sürece katılmıştır / katıldım.					
Grup içinde etkili bir iletişim kurmuştur / kurdum.					
Konu ile ilgili sorulara net ve doğru cevap vermiştir / verdim.					
TOPLAM PUAN					

Bu öz değerlendirme formundan alınabilecek en yüksek puan 55, en düşük puan ise 11'dir.

Grup çalışması hakkında genel görüş ve önerileriniz:

.....

.....

.....

.....

EK-9 ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtan seçeneği X ile işaretleyiniz.

BECERİLER	DERECELER		
	Hiçbir Zaman (1)	Bazen (2)	Her Zaman (3)
Yönergeyi izledim.			
Araştırmamda farklı kaynaklar kullandım.			
Çalışmalarım sırasında değişik materyaller kullandım.			
Faaliyetlerimi çalışma takvimine uygun olarak gerçekleştirdim.			
Anlamadığım yerlerde öğretmenime danıştım.			
Araştırma raporumu araştırma basamaklarına uygun bir şekilde hazırladım.			
Araştırma sunumu hazırlayıp sınıfta sundum.			
GENEL TOPLAM			

Bu öz değerlendirme formundan alınabileceğiniz en yüksek puan 21, en düşük puan ise 7'dir.

KAYNAKÇA

1. Akarsu, B.; Akarsu, B. (2019). Bilimsel Araştırma Tasarımı Nicel, Nitel ve Karma Araştırma Yaklaşımları, İstanbul: Cinius Yayınları.
2. Aktaş, Ş. (2007). EDEBÎ METİNLERİ ÇÖZÜMLEME METODOLOJİSİ VE YAPI-TEMA İLİŞKİSİ ÜZERİNE.
3. Aktaş, Ş. (2009). Edebî metin ve özellikleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15(39), 187-200.)
4. Altunışık, R.; Coşkun, R.; Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı. Sakarya Kitapevi.
5. Arıkan, Rauf (2021). Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
6. Arslanoğlu, İbrahim. (2016). Bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri. Gazi Kitabevi.
7. Aziz, Aysel (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, Ankara: Nobel Yayıncılık.
8. Bahar, M.; Nartgün, Z.; Durmuş, S.; Bıçak, B. (2006). Geleneksel-tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri: öğretmen el kitabı. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
9. Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: PegemA Yayıncılık
10. Başol, G. (2008). Bilimsel araştırma süreci ve yöntem. Kılıç, O. Cinoğlu, M. (Editörler). Bilimsel araştırma yöntemleri içinde 113-143. İstanbul: Lissans Yayıncılık.
11. Bilican Demir, S.; Yıldırım, Ö. (2019). Yazılı Anlatım Becerilerinin Değerlendirilmesi İçin Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme Çalışması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 47, 457- 473. DOI: 10.9779/pauefd.588565

12. Büyükoztürk, Ş.; Kılıç Çakmak, E.; Erkan Akgün, Ö.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
13. Çetişli, İ. (2006). Edebiyat Eğitiminde Edebi Metnin Yeri ve Anlamı. Milli Eğitim Dergisi, 34 (169).
14. Çetişli, İ. (2008). Edebiyat sanatı ve bilimi. Akçağ Basım Yayım Pazarlama.
15. Earl, B. (2004) The Practice of Social Research. 10. Basım. Thomson, Wadsworth'den Aktaran: Suğur, N. (Ed.) (2009). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
16. Gönç Şavran, T. (2018). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
17. Karasar, N. (2023). Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
18. Karasar, N. (2004). Araştırmalarda Rapor Hazırlama, Ankara: Nobel Yayıncılık.
19. Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayıncılık.
20. Keith F. P. (2014). Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev. Dursun Bayrak), Siyasal Kitabevi, Ankara 2014
21. Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
22. Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
23. Lin, N. (1976). Foundations of social research. McGraw Hill'den aktaran: Gönç-Şavran, T. (2018). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
24. Ocak, G. (Ed.) (2019). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
25. Saruhan Ş. C.; Özdemirci A. (2022). Bilim, Felsefe ve Metodoloji, İstanbul: Beta Basım Yayım.
26. Sencer, M.; Sencer, Y. (1978). Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.
27. Sönmez, V.; Alacapınar, F. (2019). Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma

Yöntemleri, Ankara: Anı Yayıncılık.

28. Stebbins, R. A. (2001). *Exploratory, research in the social sciences*. Sage.'den aktaran Erdoğan Kaya
29. Suğur, N. (Ed.) (2009). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
30. Tabak, G.; Göçer, A. (2014). Dinleme Becerisine Yönelik Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Araçları. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 3 (2), 250-272.
31. Tekindal, S. (2020). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
32. Temizkan, M. (2014). Akran Değerlendirmenin Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi Üzerindeki Etkisi/The Effect of Peer Assessment on the Development of Speaking Skill . *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12).
33. Yıldırım, A.; Simsek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. baskı: 1999-2018).
34. Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çevrim İçi Kaynakça

1. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/257062/yokAcikBilim_10306707.pdf?sequence=-1
2. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/95108>
3. <https://bilimakademisi.org/bilim-etigi-ve-arastirmada-durustluk-ilkeleri/#:~:text=Bilim%20Akademisinin%20%C3%BC%C3%A7%20ilkesi%20olan,ara%C5%9Ft%C4%B1rmac%C4%B1lar%C4%B1%20bilgilendirmek>
4. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/143002>
5. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61793/924194>
6. <https://doi.org/10.17133/tubar.365351>
7. <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kutuphane/performans-gorevi>
8. https://www.academia.edu/31482894/Sunum_Degerlendirme_Formu
9. https://www.researchgate.net/publication/312095761_Arastirma_Raporu_Yazma_Kilavuzu

- 10.** <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/22-NaileAsker.pdf>
- 11.** https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/content_files/iletisim/sunum_el_kibabi.pdf
- 12.** <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastir-ma-ve-etik-yonetmeligi.aspx>

